

Utjecaj dječjeg siromaštva na kasnije životne prilike

Mullajupi, Toska

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:376842>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

TOSKA MULLAJUPI

UTJECAJ DJEČJEG SIROMAŠTVA NA KASNIJE ŽIVOTNE PRILIKE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
SOCIJALNA POLITIKA

Toska Mullajupi

UTJECAJ DJEČJEG SIROMAŠTVA NA KASNIJE ŽIVOTNE PRILIKE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: Prof.dr.sc. Olja Družić Ljubotina

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Siromaštvo	2
2.1. Apsolutno siromaštvo.....	4
2.2. Relativno siromaštvo.....	5
2.3. Subjektivno siromaštvo.....	6
2.4. Novo siromaštvo	7
3. Materijalna deprivacija	9
4. Teorija siromaštva	12
4.1. Teorija kulture siromaštva.....	12
4.2. Teorija začaranog kruga	14
4.3. Teorija situacijske prisile	15
5. Pokazatelji siromaštva	16
6. Mjerenje siromaštva	19
7. Dječje siromaštvo	20
8. Teorijski pristupi u razmatranju siromaštva djece.....	23
8.1. Ekološka multisistemska teorija.....	23
8.2. Model rizika i otpornosti.....	25
8.3. Model ulaganja.....	26
9. Uzroci dječjeg siromaštva	28
10. Posljedice odrastanja u siromaštvu	32
10.1. Zdravstvene i tjelesne posljedice.....	33
10.2. Kognitivne i obrazovne posljedice	34
10.3. Socio-emocionalne posljedice	35

10.4.	Ekonomске posljedice	37
11.	Smanjenje siromaštva djece	38
12.	Zaključak	41
13.	Literatura.....	42

Utjecaj dječjeg siromaštva na kasnije životne prilike

Sažetak: Siromaštvo je globalan i složen problem koji pogađa milijune ljudi diljem svijeta, narušavajući osnovne uvjete za dostojanstven život. U ovom radu analizira se složenost i različite dimenzije siromaštva, od općenitog pregleda pojma siromaštva, njegovog mjerenja i ključnih pokazatelja do teorijskih pristupa koji se bave ovom temom. Siromaštvo nije samo ekonomski problem, već je višedimenzionalni fenomen koji obuhvaća socijalne, kulturne i psihološke aspekte života a koji pogađa odrasle i djecu. Poseban naglasak stavljen je na dječje siromaštvo jer ono ima duboke i trajne posljedice. Odrastanje u siromaštvu ostavlja posljedice na budućnost djece, utječući na njihov razvoj, obrazovanje i šanse za izlazak iz kruga siromaštva u kasnijem životu. Također, istražuju se teorijski pristupi dječjem siromaštvu, uzroci koji do njega dovode te vrste posljedica koje ono ima na razvoj djece i njihovu budućnost. Raspravlja se o modelima rizika i otpornosti te o važnosti ulaganja u resurse za djecu kako bi se prekinuo međugeneracijski krug siromaštva. U završnom dijelu rada, pruža se uvid u mogućnosti ublažavanja dječjeg siromaštva kroz intervencije i mjere koje mogu doprinijeti osiguravanju ravnopravnih mogućnosti za svu djecu. Na kraju, zaključuje se da su zajednički naponi presudni za prevenciju i smanjenje siromaštva te osiguravanje boljih uvjeta za sve generacije.

Ključne riječi: siromaštvo, dječje siromaštvo, uzroci dječjeg siromaštva, posljedice dječjeg siromaštva

The impact of child poverty on later life opportunities

Summary: Poverty is a global and complex problem affecting millions of people around the world, undermining the basic conditions for a dignified life. This paper analyses the complexity and different dimensions of poverty, from a general overview of the concept of poverty, its measurement and key indicators to the theoretical approaches dealing with this topic. Poverty is not just an economic problem, but a multidimensional phenomenon encompassing the social, cultural and psychological aspects of life and affecting adults and children alike. Particular emphasis is placed on child poverty because of its profound and lasting effects. Growing up in poverty has implications for the future of children, affecting their development, education and chances of breaking out of the cycle of poverty later in life. It also explores theoretical approaches to child poverty, the causes that lead to it and the kinds of consequences it has on children's development and their future. It discusses models of risk and resilience and the importance of investing in resources for children to break the intergenerational cycle of poverty. In the final part of the paper, it provides insight into the possibilities of alleviating child poverty through interventions and measures that can contribute to ensuring equal opportunities for all children. In

conclusion, it is concluded that collective efforts are crucial to prevent and reduce poverty and to ensure better conditions for all generations.

Key words: *poverty, child poverty, the causes of child poverty, the consequences of child poverty*

Izjava o izvornosti

Ja, Toska Mullajupi pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Toska Mullajupi, v.r.

Datum: 12.9.2024.

1. Uvod

Siromaštvo, staro koliko i čovječanstvo, vuče korijene od nastanka civilizacije te je ozbiljan i široko rasprostranjen globalni problem koji traje sve do danas. Unatoč velikom gospodarskom i društvenom razvoju uključujući bitna područja kao što su znanosti, obrazovanje, ekonomija, tehnologija, pravo, politika i kultura, siromaštvo je dio suvremenog svijeta i tema o kojoj se neprestano raspravlja (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Kroz povijest, siromaštvo se mijenjalo u svom sadržaju, konceptu, opsegu i intenzitetu no mijenjao se i društveni stav prema siromašnima. Ove promjene naglašavaju važnost prilagodbe pristupa za bolje razumijevanje siromaštva (Puljiz i sur., 2005.). Siromaštvo je složen višedimenzionalni društveni fenomen čije definiranje ovisi o društvenom i osobnom kontekstu. Višedimenzionalnost siromaštva proizlazi iz dugotrajne ili trajne uskraćenosti resursa, sposobnosti, izbora, sigurnosti i moći koji su neophodni za postizanje odgovarajućeg životnog standarda te realizaciju građanskih, ekonomskih, političkih, kulturnih i socijalnih prava (Bejaković, 2005.). Siromaštvo ne pogađa samo odrasle osobe već ima dugoročne posljedice na djecu utječući na njihove životne prilike i budućnost. Iskustvo života u siromaštvu u dječjoj dobi posve se razlikuje od onog u odrasloj dobi zbog osjetljivosti djece na štetne utjecaje neimaštine uzimajući u obzir njihove specifične i neposredne potrebe koje se ne smiju odgađati da se ne propusti prilika za puni razvoj potencijala i realiziranje njihovih interesa (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Za dobrobit djece ključno je da društvo preuzme aktivnu ulogu u smanjenju broja djece koja odrastaju u siromaštvu te da umanju negativne posljedice koje to siromaštvo nosi. Borba protiv dječjeg siromaštva nije važna samo za prekid prijenosa međugeneracijskog siromaštva već i za osiguravanje jednakih prilika za svu djecu unutar društva (Stubbs i sur., 2017.). U okviru ovog rada objašnjavaju se pojmovne i teorijske odrednice siromaštva, s posebnim naglaskom na dječje siromaštvo uključujući uzroke, posljedice te mogućnosti njegovog suzbijanja.

2. Siromaštvo

Siromaštvo je tema kojom se bave stručnjaci i znanstvenici iz raznih disciplina, kao i političke i javne organizacije, mediji te razni drugi akteri, s različitih razina i gledišta. Ovaj problem privlači pažnju ekonomistima, političarima, sociolozima, socijalnim radnicima, psiholozima, povjesničarima, antropolozima te mnogim drugim stručnjacima. Skoro svaka profesija na neki način posredno se susreće s problematikom siromaštva (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011., prema Družić Ljubotina, 2012.). Što je siromaštvo? pitanje je na koje ne postoji jedan konkretan odgovor, ne može se jedinstveno definirati, no često se opisuje kao stanje u kojem osoba ne posjeduje novac ili dovoljno novca te stanje kada osoba posjeduje malo ili nedovoljno imovine (Bejaković, 2005.). Kada je riječ o siromaštvu, važno je shvatiti da se radi o društvenoj pojavi koja je društveni problem samo unutar specifičnog društvenog konteksta (Dragičević i Družić Ljubotina 2022.). O'Boyle je smatrao da su „definicije siromaštva opterećene vrijednosnim sustavom onih koji ih kreiraju“. Dakle, ne postoji jednoznačno određenje pojma siromaštva zbog različitih pristupa i složene prirode ove pojave (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Kod siromašnih ljudi prisutan je nedostatak sredstava za materijalne potrebe te isključivanje iz uobičajenih aktivnosti društva zbog svojih uvjeta. Drugim riječima, siromaštvo se manifestira u nedostatku dohodaka i sredstava nužnih da se omogući egzistencija. Također, očituje se kroz glad i neuhranjenost, slabo zdravlje, nedostupnost ili ograničena dostupnost obrazovanja i drugih osnovnih usluga, povećana smrtnost, beskućništvo, neodgovarajući stambeni uvjeti, nesigurno okruženje, društvena diskriminacija i izolacija (BBC, 2005, prema Bejaković, 2005.). Siromaštvo ima mnoge oblike, koji se mijenjaju od mjesta do mjesta i kroz vrijeme te je opisano na različite načine. Najčešće, siromaštvo je situacija iz koje ljudi žele pobjeći. Stoga je siromaštvo poziv na akciju za siromašne i bogate odnosno poziv na promjenu kako bi omogućili dovoljno hrane, adekvatan smještaj, pristup obrazovanju i zdravstvu, zaštitu od nasilja i mogućnost da se uključe u odluke koje se donose u njihovim zajednicama (Economic and Social Inclusion Corporation, 2009.). Osnovna podjela siromaštva je na dohodovno i ne dohodovno siromaštvo. Dohodovno se odnosi na nemogućnost pokrivanja minimalnih

potreba za život dok nedohodovno uključuje i druge bitne odrednice poput razine obrazovanja, zdravlja itd. Siromašnom osobom smatra se ona osoba kojoj dohodak nije dovoljan za ispunjavanje potreba koje su neophodne za život. S vremenom, potrebe nužne za život mijenjaju se u skladu sa društvenim vrijednostima i normama (World Bank, 2000., prema Bejaković, 2005.).

Prema Spickeru (1993., prema Šućur, 2001.), postoji pet skupina faktora koji su potrebni za definiranje siromaštva:

1. ozbiljan nedostatak fizičke udobnosti (hrana, sklonište, odjeća);
2. izraženi zdravstveni problemi (bolest, fizička slabost, kraće trajanje života);
3. nedostatak sigurnosti (gubitak prihoda, opasna radna okolina ili susjedstvo);
4. izraženi nedostatak socijalnih vrijednosti (slabo obrazovanje, izostanak plaćenog rada, neposjedovanje simbola srednje klase, stigma financijske ovisnosti, niske aspiracije, obiteljska nestabilnost);
5. izražen nedostatak vrijednosti prihvaćenja (slaba ili nikakva politička participacija, diskriminacija, neposjedovanje nekih socijalno vrijednih sposobnosti ili simbola).

Slijedom toga, siromaštvo nije fenomen koji se očituje samo u materijalnoj sferi života niti se svodi samo na raspodjelu dohodaka nego ono obuhvaća socijalne, kulturne i psihološke aspekte života (Šućur, 2001.). Unatoč tome što je siromaštvo povezano s gotovo svim aspektima životnog standarda, važno je uzeti u obzir uzroke neprihvatljivog niskog životnog standarda. Nemogućnost postizanja prosječnog životnog standarda može biti posljedica različitih čimbenika. Osoba može imati nisku kvalitetu života a da pritom nije siromašna. Dakle, siromaštvo je višedimenzionalni fenomen, no resursi i prihodi predstavljaju njegove ključne indikatore (Šućur, 2001.). Unatoč teorijskim nesuglasicama oko definiranja siromaštva nužna je operacionalizacija tog pojma kako bi se mogao empirijski istraživati. Prema dosad provedenim istraživanjima razlikovala su se tri oblika siromaštva: apsolutno, relativno i subjektivno siromaštvo (Malenica, 2011.).

2.1. Apsolutno siromaštvo

Mnogi autori vjeruju da siromaštvo ima stvarno značenje samo u apsolutnom smislu, odnosno da postoji osnovna, nepromjenjiva suština u ideji siromaštva (Šućur, 2001.). Apsolutno ili ekstremno siromaštvo je stanje u kojem osoba nema temeljne uvjete da bi mogla preživjeti. Na primjer, osoba je gladna, nedostaje joj adekvatni stambeni prostor, nema dovoljno odjeće, pristup čistoj vodi te uglavnom na neki način vodi bitku sa životom. Radi se o onom dijelu stanovništva koji živi u uvjetima nedovoljnog novčanog dohotka za pristojan život (Tomić, 2007.). Siromaštvo na rubu opstanka kao drugi naziv za apsolutno siromaštvo, kreće od toga da svaka osoba ima minimalnu ljudsku potrebu kao što je prehrana, odjeća, stambeno pitanje, a koja se može ustanoviti u svakom društvu te je neophodna za biološki opstanak čovjeka (Šućur, 2001.). Linija odnosno apsolutna granica siromaštva je najmanji životni standard koji se bazira na točno ustanovljenoj potrošačkoj košarici prehrambenih proizvoda za koju se smatra da ispunjava minimalne potrebe na prehrambenoj razini (Bejaković, 2005.). Stručnjaci su prvo usmjereni na utvrđivanje same košare dobara i usluga koje smatraju neophodnim, a potom se ukupna cijena istih postavlja kao linija siromaštva. No, pitanje koju robu i uslugu uvesti u košaru često predstavlja problem. U tom slučaju, neki autori temelje linije siromaštva samo na izdacima za ishranu iz razloga što je tako najlakše usuglasiti se oko toga kada je ta potreba minimalno ispunjena. Dakle, prvo se odrede izdaci za ishranu iz kojih onda proizađu cjelokupni životni troškovi. Primjerice, linija siromaštva u Americi je dobivena kao trostruki umnožak izdataka za hranu. Apsolutna granica se ne mijenja sukladno rastu dohodaka društva nego se „usklađuje s inflacijom i promjenama cijena.“ (Program borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti-prijedlog, 2002.). Apsolutno siromaštvo može se analizirati kroz prizmu pozitivnih i negativnih strana. Pozitivnim stranama koncepta apsolutnog siromaštva smatraju se transparentnost i razumljivost, odražavanje bazičnih potreba i jednostavna evaluacija programa. Suprotno tome, kritika je svojevrijedno definiranje temeljnih potreba i koncepta opstanka jer ne ljude ne može promatrati samo s aspekta fiziološke učinkovitosti, zanemarivanje potrošačkih navika, običaja, klimatskih uvjeta, regionalnih razlika te stupnja urbanizacije nekog područja (Šućur, 2021.).

2.2. Relativno siromaštvo

Danas autori ipak najviše prihvaćaju koncept relativnog siromaštva. Da je siromaštvo „relativno u prostoru i vremenu“ podrazumijeva da se ono ne može definirati jednom za zauvijek i u apsolutnom smislu (Šućur, 2001.). Relativno siromaštvo se utvrđuje u odnosu na životni standard prema trenutnim konvencijama koje su izložene mogućim promjenama. Temeljna pretpostavka je opća razina blagostanja neke zajednice i činjenica da se netko smatra siromašnim jedino kada ga se uspoređi s drugim članovima zajednice (Program borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti-prijedlog, 2002.). Relativno siromaštvo je stanje u kojem životni standard ljudi mnogo lošiji od standarda života mjesta u kojem žive. Prihodi i resursi su nedovoljni te im to onemogućava uživanje u pogodnostima koje pruža zajednica. U današnjem modernom svijetu u kojem se sve brzo mijenja, mijenja se i prosječni životni standard što utječe na definiranje siromaštva te će zbog toga tumačenje relativnog siromaštva ovisiti od države do države. Promjena u definiciji siromaštva označava i promjenu u kriterijima koje su potrepštine nužne za život (Šućur, 2001.). Pojediniosti koje su se prije smatrale luksuznim načinom života, danas su sastavni dio svakodnevnog uobičajenog života bez kojih se ne može. Televizori, topla voda, strojevi za pranje rublja, hladnjaci i mnogi drugi proizvodi su od nekada luksuznog došli do danas nužne potrebe (Program borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti-prijedlog, 2002.). Kod definiranja siromaštva EU uzima u obzir navedene stavke te definira da "siromašnima će biti smatrane one osobe, obitelji i skupine osoba kojima su resursi (materijalni, kulturni i socijalni) tako ograničeni da ih isključuju iz minimalno prihvatljivog načina života koji uživaju države-članice." (Ramprakash, 1994. prema Program borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti-prijedlog, 2002.:8). Obzirom da relativno siromaštvo proizlazi iz rezultata distribucije dohodaka preko čega se uglavnom i mjeri prosječni životni standard, nerijetko se smatra da ovaj koncept pretežito mjeri nejednakost umjesto siromaštva (Program borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti-prijedlog, 2002.). Relativna granica siromaštva definira se kao određeni postotak medijalnog ili prosječnog dohotka kućanstva. Svjetska banka koristi polovicu medijalnog dohotka kao referentnu točku za međunarodne usporedbe siromaštva

(Bejaković, 2005). Prednosti koncepta relativnog siromaštva su promatranje ljudskih potreba kao socijalno konstruiranim, promjene standarda za mjerenje siromaštva tijekom vremena, omogućavanje usporedbe siromaštva među industrijskim zemljama. S druge strane, nedostaci su opasnost od miješanja siromaštva i nejednakosti, osjetljive stope siromaštva u slučaju korištenja samo jedne linije siromaštva te otežan zaključak koji je pristojan životni standard koji bi vrijedio za cijelo društvo (Šućur, 2021.).

2.3.Subjektivno siromaštvo

Uz apsolutno i relativno, sve je poznatije i subjektivno siromaštvo. Koncept subjektivnog siromaštva podrazumijeva individualnu percepciju pojedinca ili obitelji o tome smatraju li svoj socijalni položaj siromašnim. Prisutnost ovog oblika siromaštva utvrđuje se na temelju osjećaja i procjena onih osoba čije se stanje ispituje (Šućur, 2001.). U tom slučaju, ne upotrebljavaju se objektivni kriteriji na osnovu kojih se ustanovljuje broj osoba koje se smatraju siromašnim, već subjektivna mjerila odnosno osobna procjena pojedinca ili obitelji koja može biti precijenjena ili podcijenjena (Malenica, 2011.). Prema sociologu Hallerodu (Malenica, 2011.), siromaštvo označava kako osoba živi svoj život, a ne njeno mišljenje kako ga živi. Stvarno siromašna osoba može smatrati da živi pristojno, dok osoba boljeg socioekonomskog statusa može smatrati da živi loše uspoređujući se s onima višeg životnog standarda. Dakle, naglasak je na osobnim preferencijama, netko će se subjektivno klasificirati siromašnim unatoč tome što prema objektivnim mjerilima siromaštva to nije ili obrnuto, neće se smatrati siromašnim dok prema objektivnim mjerilima će spadati u skupinu siromašnih (Malenica, 2011.). Podaci za istraživanja subjektivnog siromaštva koji se prikupljaju intervjuom ili anketnim ispitivanjima bitna su s gledišta socijalne akcije. Ovaj koncept siromaštva prikazuje malo dublji osvrt na životne uvjete ljudi koji su važniji od suhoparnih brojeva prihoda i rashoda (Program borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti-prijedlog, 2002.)

2.4. *Novo siromaštvo*

Sporiji ekonomski rast, nepovoljni trendovi na tržištu rada, povećanje ekonomskih nejednakosti i siromaštva, 1980-ih godina uzrokovalo su pojavu koncepta novog siromaštva (Šućur, 2014.). Proces koji su utjecali na pojavu suvremenog termina siromaštva su erodiranje sustava socijalne sigurnosti, masovna nezaposlenost i nestabilno zaposlenje, financijska nesigurnost i zaduženost te pojava ranjivih tipova obitelji (Šućur, 2021.). Kao rezultat toga, javljaju se situacije u kojima obitelji ili kućanstva više ne mogu održavati dosadašnji životni standarda te prisilno prelaze iz relativno sigurnih uvjeta u neizvjesnost s kojom se do sada nisu suočavali (Hrvatska enciklopedija, 2024.).

Pojam novog siromaštva upotrebljava se kroz nekoliko shvaćanja.

Razvoj novih oblika siromaštva uvjetovan je prvenstveno rastom nezaposlenosti te promjenama na tržištu rada. Na dohodak slabije obrazovanih i nekvalificiranih segmenata radnika najprije negativno utječu promjene u načinu proizvodnje, deindustrijalizacija i znanstveno-tehnološka revolucija (Šućur, 2014.). Značajno smanjenje prihoda među tim radničkim slojevima rezultat je njihove masovne i dugotrajne nezaposlenosti. Pojavom novih tehnologija njihova znanja i sposobnosti postala su beskorisna i suvišna u proizvodnom procesu zbog čega im prijete stalna nezaposlenost. Stoga, u skupinu novo siromašnih spadaju osobe bez posla a koje primaju novčanu pomoć države te dugotrajno nezaposlene osobe koje imaju minimalnu ili nikakvu šansu opet se zaposliti. Osim njih, nezaposlenost pogađa i mlade obrazovane ljude koji tek ulaze na tržište rada, a još izraženiji problem imaju mladi s nižom razinom obrazovanja (Šućur, 2014.).

Sljedeći faktori značajni za pojavu suvremenih oblika siromaštva su izmjene u strukturi kućanstava te transformacije obitelji. Za razliku od višečlanih kućanstava, samačka kućanstva te jednoroditeljske obitelji imaju veći rizik siromaštva. U posljednje vrijeme, udio obiteljskih kućanstava se smanjuje, a raste udio samaca, rastavljenih i samohranih roditelja koji primaju neki oblik novčane naknade kako bi ublažili uvjete siromaštva (Šućur, 2014.). U periodu visoke nezaposlenosti posebno su krhke jednoroditeljske

obitelji u kojima roditelji imaju dvostruku odgovornost osigurati egzistencijalnu sigurnost. Socijalne i obiteljske strukture te tradicionalni oblici solidarnosti sve više slabe zbog čega dolazi do pojave novih društvenih podjela te marginalizirane skupine. Primjerice, rast broja jednoroditeljskih obitelji podrazumijeva i feminizaciju i infantilizaciju siromaštva jer se zapravo radi o povećanju udjela žena i djece među siromašnim (EAPN, 2021.). Također, prisutna je i juvenilizacija siromaštva, visok udio mladih među siromašnima koji su visokoobrazovani, a nezaposleni. U nekim državama, 1990ih, umjesto starijih osoba, mladi su preuzeli dominantnost u skupini s najnižim primanjima (Šućur, 2014.).

Novo siromaštvo moguće je analizirati i kroz pojavu sve većeg broj kućanstava koje nisu u mogućnosti uopće ili na vrijeme platiti stanarinu, režije i ostale troškove (Barbarić, 2021.). Ponajprije, sve je više onih kućanstava koji imaju poteškoća u otplati stambenih kredita te onih koji izgube i ponovno steknu pravo nad stambenim objektom u kojim žive. Također, u povećanju je broj onih kojima prijeti isključenje plina, struje ili vode, čak iako možda ne spadaju u skupinu siromašnih. Život bez kredita danas je postao gotovo nezamisliv. Mnogi građani smatraju da će im kredit pružiti financijsku zaštitu dok se zapravo ne snalaze u tim situacijama jer se prije nisu morali suočiti s niskim primanjima. Posljedično tome, građani moraju ograničiti svoje financije za zadovoljavanje svojih kulturnih interesa, slobodnog vremena, kupovine robe i slično. U ovom shvaćanju novog siromaštva fokus je na relativno siromaštvo i financijsku nesigurnost koja može završiti stvarnim siromaštvom (Šućur, 2014.).

Novo siromaštvo obuhvaća i poteškoće s kojima se susreću srednji slojevi. Smatra se da je ova skupina novo siromašnih ispunila materijalne potrebe no nisu u mogućnosti ispuniti socijalne, psihološke i kulturne potrebe. Ova skupina novo siromašnih naišla je na mnoge kritike tvrdeći da se skreće pozornost sa stvarno siromašnih skupina (Šućur, 2014.).

Neki autori smatraju da se novo siromaštvo iskazuje i u obliku porasta dječjeg siromaštva. Roditelji se suočavaju sa sve većim rizikom od gubitka posla, smanjene zarade te većim

troškovima obrazovanja. Negativne posljedice gubitka posla posebice su izražene u jednoroditeljskim obiteljima kojih je posljednjih godina sve više (Barbarić, 2021.).

3. Materijalna deprivacija

Pojam deprivacije upotrebljava se kada je riječ o ljudskim potrebama koje nisu ispunjene, a čiji uzroci mogu biti raznoliki, od nedostatka materijalnih resursa do neprisutnosti emocionalne podrške. Siromaštvo se većinom odnosi na nedostatak financijskih sredstava tj. na materijalnu deprivaciju. Drugim riječima, siromaštvo je nedovoljno sredstava za sprječavanje deprivacije, odnosno omogućavanje uvjeta za dostojan život (Šućur, 2006.). Materijalna i socijalna deprivacija obuhvaća indikatore koji ukazuju na materijalne uvjete koji određuju kvalitetu života ljudi.

Pokazatelji materijalne deprivacije u 2023. godini su (DZS 2024.):

Postotak osoba koje žive u kućanstvu koje:

- Ne mogu si priuštiti adekvatno grijanje u najhladnijim mjesecima (6,2%)
- Ne mogu si priuštiti tjedan dana godišnjeg odmora izvan kuće (39,4%)
- Ne mogu si svaki drugi dan priuštiti obrok koji sadržava meso, piletinu, ribu ili vegetarijanski ekvivalent (5,5%)
- Ne mogu podmiriti neočekivani financijski izdatak (41,4%)
- Stopa materijalne deprivacije % (6,2%)

Kućanstva koja nisu u mogućnosti priuštiti si tjedan dana godišnjeg odmora izvan kuće obuhvaća ona kućanstva koja svojim članovima to ne mogu osigurati prvenstveno zbog financijskih razloga. Odlazak na odmor kod prijatelja, rodbine, vlastitu vikendicu ili posuđivanje novca da se to omogući smatra se da je plaćeno iz vlastitih financija. No, ako je jedan član iz kućanstva financijski ograničen otići na godišnji odmor procjenjuje se da cijelo kućanstvo nema tu mogućnost. Nemogućnost da obrok svaki drugi dan sadržava meso, piletinu, ribu ili vegetarijanski ekvivalent odnosi se na ona kućanstva koja to ne

mogu isključivo zbog financijskih razloga (DZS 2024.). Kućanstva koja ne mogu podmiriti neočekivani financijski izdatak obuhvaća one koji to nisu u mogućnosti iz vlastitih sredstava bez financijske pomoći drugih. Neočekivani financijski izdatak predstavlja mjesečni iznosi koji čini prag rizika od siromaštva za jednočlano kućanstvo u prethodnoj godini, a za 2023.godinu iznosio je 405 eura. Stopa materijalne i socijalne deprivacije je postotak osoba u kućanstvima koje zbog financijske situacije ne mogu priuštiti sebi minimalno pet od trinaest stavki materijalne i socijalne deprivacije. U Republici Hrvatskoj u 2023.godine stopa je iznosila 6,2% (DZS 2024.).

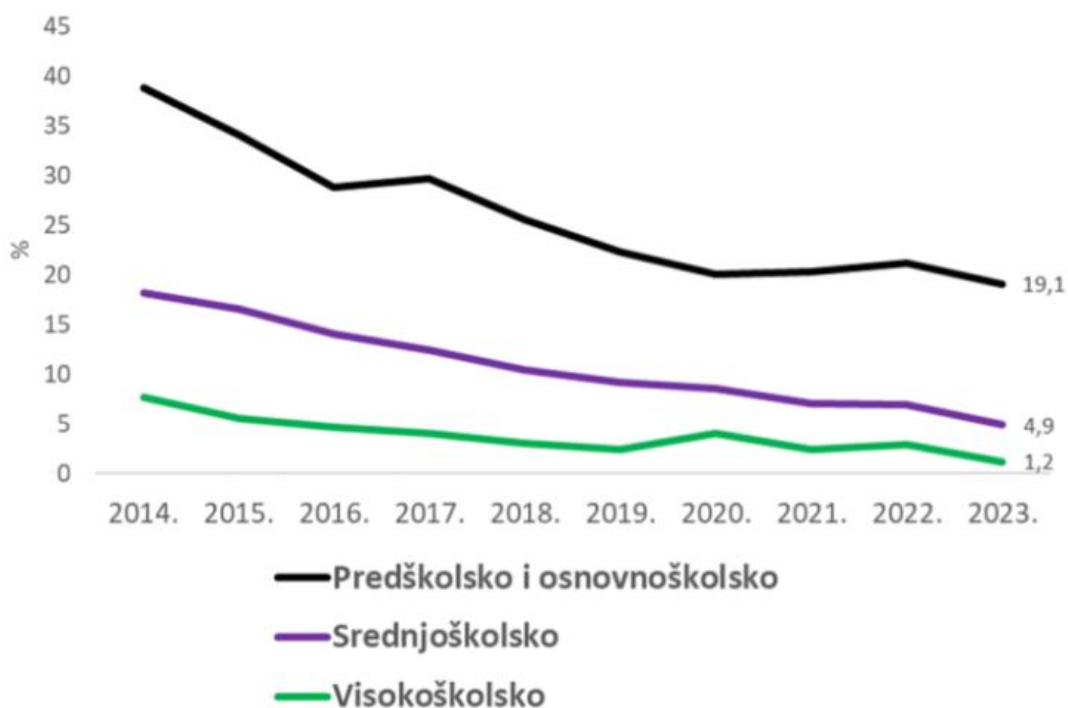
Prema Državnom zavodu za statistiku, upotrebljava se trinaest stavki materijalne i socijalne deprivacije:

- 1) kašnjenje s plaćanjem najamnine, računa za režije, stambenoga kredita ili potrošačkoga kredita
- 2) nemogućnost kućanstva da svim članovima priušti tjedan dana godišnjeg odmora izvan kuće
- 3) nemogućnost kućanstva da si priušti obrok koji sadržava meso, piletinu, ribu ili vegetarijanski ekvivalent svaki drugi dan
- 4) nemogućnost kućanstva da podmiri neočekivani financijski trošak
- 5) nemogućnost pristupa internetskoj vezi
- 6) nemogućnost kućanstva da si priušti automobil
- 7) nemogućnost kućanstva da si priušti adekvatno grijanje u najhladnijim mjesecima
- 8) nemogućnost kućanstva da zamijeni dotrajali namještaj
- 9) nemogućnost osobe da zamijeni dotrajalu odjeću novom
- 10) nemogućnost osobe da si priušti dva para prikladno nosive obuće
- 11) nemogućnost osobe da potroši manji iznos novca svaki tjedan za sebe

12) nemogućnost osobe da se redovito bavi nekom slobodnom aktivnošću

13) nemogućnost osobe da se okupi s prijateljima/obitelji barem jedanput na mjesec uz piće ili obrok (DZS 2024.).

Slika 3.1. Stopa materijalne i socijalne deprivacije prema stupnju obrazovanja

Izvor: DZS 2024., prema Brkljača, 2024.

Prema slici 3.1. na kojoj je prikazana stopa materijalne i socijalne deprivacije posljednjih deset godina, još uvijek je vidljiva velika razlika između visoko obrazovanih te nisko obrazovanih. Uzimajući u obzir navedenu definiciju, postotak visoko obrazovanih osoba koje materijalno oskudijevaju iznosi samo 1,2%, dok svaka peta nisko obrazovana osoba materijalno oskudijeva za razliku od prije deset godina kada je taj broj bio dva puta veći (Brkljača, 2024.).

4. Teorija siromaštva

4.1. Teorija kulture siromaštva

U različitim promatranjima siromaštva, nerijetko se naglašava da se obrasci života u siromaštvu razlikuju od onih kod ostatka društva. Kod osoba u siromaštvu moguće je primijetiti izražavanje zajedničkih karakteristika u ponašanju. Posebne okolnosti dovode do toga da ljudi u siromaštvu razvijaju isti obrazac načina života koji je prisutan i sličan u različitim društvima. U sličnim situacijama siromašni će reagirati slično i razviti gotovo identične principe i metode preživljavanja te na taj način stvoriti jedinstvenu kulturu sa svojim pravilima i vrijednostima. Prema M. Harringtonu „postoji, ukratko, jezik siromašnih, psihologija siromašnih, pogled na svijet siromašnih. Biti siromašan znači biti unutrašnje otuđen, rasti u kulturi koja se u korijenu razlikuje od one koja je vladajuća u društvu“ (Šućur, 2001.:42).

Teorija kulture siromaštva jedna je od temeljnih socioloških teorija siromaštva koju je razradio američki antropolog Oscar Lewis. Strategiju teorije temeljio je na niz informacija koje je prikupio tijekom terenskog rada u Meksiku i Portoriku gdje je istraživao sirotinju. Dio je to društva koji se izdvaja kao pojedinačna potkultura, a koja se samostalno održava (Šućur, 2001.). Lewis smatra da je kultura siromaštva prilagođavanje siromašnih na to da su marginalizirani dio društva. Drugim riječima, kultura siromaštva se usvaja i uči te zbog toga se smatra da ima značajan učinak na djecu koja u ranoj dobi usvajaju ovaj način života. „Do vremena šeste ili sedme godine djeca iz slama obično usvoje osnovne vrijednosti i stavove svoje subkulture i nisu psihološki pripremljeni da iskoriste sve prednosti izmijenjenih okolnosti ili povećanih šansi koje se mogu pojaviti u njihovu životu.“ (Šućur, 2001.:43).

Teorija prema kojoj siromaštvo nije samo posljedica nedostataka materijalnih resursa nego i specifičnih kulturnih vrijednosti. U ovoj teoriji siromaštvo se ističe kao krajnji ishod „neprihvatljivih oblika ponašanja, devijantnih vrijednosti i morala“ koje odstupa od

prevladavajućeg kulturnog i društvenog okruženja. Takav oblik ponašanja, devijantne norme i vrijednosti, prenose se s generacije na generaciju kroz socijalizaciju (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Karakteristike kulture siromaštva pojavljuju se na razini pojedinca, obitelji te na razini zajednice. Kada je riječ o pojedincu odnosno individualnoj razini, najviše dominiraju odluke kao što su intenzivan osjećaj marginaliziranosti, ravnodušnost, bezvoljnost, nedostatak kontrole impulsa, nestabilna struktura ličnosti, vjerovanje u nadmoć muškog roda, nesigurnost pri seksualnoj orijentaciji itd. Na obiteljskoj razini prisutna su obilježja kao što su učestalost razvoda, roditelj otac koji napušta majku i dijete, samohrane majke, rani ulazak u seksualni život, odsustvo ili odgoda djetinjstva, nemogućnost uspostave obiteljske solidarnosti itd. Na razini zajednice siromašni nisu dio važnih društvenih institucija, ne odlaze u banku, bolnicu, robne kuće, ne sudjeluju u državnoj socijalnoj pomoći nego se drže svoje primarne i jedine ustanove odnosno obitelji. Kritika teorije je što nema empirijske potvrde da kultura siromaštva postoji, upotreba izraza kultura bez ponuđene definicije, individualna orijentiranost, nerazjašnjena granica kulture siromaštva u odnosu na veće skupine onih koji žive u siromaštvu te određene osobine pripisane samo siromašnima (Šućur, 2001.).

4.2. Teorija začaranog kruga

Temeljna premisa teorije začaranog kruga, čiji je utemeljitelj engleski sociolog Seebohm Rowntree, oslanja se na to da siromaštvo rađa siromaštvo te da se posljedice prenose na sljedeće generacije (Šućur, 2001.). Ukoliko netko postane siromašan velika je vjerojatnost da će njegova djeca, unuci i drugi naraštaji ostati u siromaštvu. Teorija prikazuje siromaštvo kao začarani krug bez početka i kraja u kojem se ljudi nalaze zbog stigmatiziranja od ostatka društva prilikom čega negativan stav rezultira ograničenim prilikama za ljude u siromaštvu. „Kumulativno-nasljedni karakter siromaštva uvjetuje gomilanje nepovoljnih životnih okolnosti koje podupiru i pojačavaju jedna drugu, sprječavajući izlazak iz začaranog kruga.“ (Šućur, 2001.:48). Nemogućnost siromašnih da si priušte kvalitetnu prehranu negativno utječe na novorođenčad, djecu i odrasle. Nedostatna i neprikladna ishrana kod trudnica može rezultirati prijevremenim porodom te anomalijom ploda. Tijekom djetinjstva, ukoliko se dijete ne hrani primjereno, to može umanjiti kvalitetu psihofizičkog i mentalnog razvoja što će se reflektirati na školski uspjeh. Poteškoće u savladavanju gradiva, propuštanje nastave, negativno mišljenje o školi, samo su neke od poteškoća koje se u tom slučaju pojavljuju. Kod odraslih koji žive u siromaštvu prisutna je niža razina obrazovanja te se najčešće bave fizičkim poslovima. No, loša prehrana dovodi do manjka energije za obavljanje takvih poslova (Šućur, 2001.). Hrana je bitna za očuvanje zdravlja, ali u suprotnom se uzrokuje smanjenje imuniteta, pojavljivanje bolesti što posljedično završava izostajanjem s posla. Česta uzimanje bolovanja podrazumijeva i smanjena novčana primanja te ujedno i teže zadržavanje samog zaposlenja. Zbog tih razloga nisu u financijskoj mogućnosti osigurati si dobre stanove, kvalitetnu prehranu, lijekove te na kojem god mjestu začaranog kruga se nalazili, svakom novom pojavom bolesti ili drugog nepovoljnog uvjeta to označava pad na nižu razinu te započinjanje ciklusa ispočetka. Kada se nedostatnoj prehrani, neadekvatnom stambenom zbrinjavanju, slabijem zdravstvenom stanju, ograničenoj mogućnosti ostvarivanja zarade, pridoda manjak motivacije, vjerojatnost izlaska iz siromaštva je minimalna. Teorija začaranog kruga ne otkriva zašto je došlo do siromaštva već je orijentirana na obrazloženje održavanja siromaštva. Glavne kritike su dakle što se ovom teorijom ne dobiva odgovor na pitanje kako već zašto (Šućur, 2001.).

4.3. *Teorija situacijske prisile*

Teorija situacijske prisile, jednim dijelom nastala kao reakcija na teoriju kulture siromaštva, pojašnjava da je ponašanje ljudi koji žive u uvjetima siromaštva, zapravo odgovor na okolnosti koje su ih snašle tj. na prisilu situacije. Do određenog ponašanja siromašnih ljudi ne dolazi zbog njihove kulture nego zbog situacije koja ih je primorala na to, poput bolesti, niskih primanja, nezaposlenosti i slično. Smatra se da bi se, ukoliko se ukloni nepovoljna situacija, ponašanja siromašnih s lakoćom promijenila. Norme i vrijednosti jednako prihvaćaju siromašni i ostali članovi društva, no siromašni ih nisu u mogućnosti ostvariti te iz tog razloga dolazi do razilaženja ponašanja i samih vrijednosti (Šućur, 2001.). Kada su želje, potrebe i aspiracije veće od mogućnosti, dolazi do konflikta te je zbog toga raširena vrijednosna rastezljivost koja siromašnima osigurava da se što efikasnije suočavaju sa raznovrsnim situacijama u životu. Pojednostavljeno rečeno, siromašni uvažavaju sustav vrijednosti, normi, uvjerenja i običaje matične kulture, ali zbog nemogućnosti realiziranja istih, razvijaju norme koje su prihvatljivije uvjetima u kojima žive. Stoga, obrasci koji se pojavljuju u teoriji kulture siromaštva, ovdje se smatraju odgovorom na životnu situaciju. Glavni predstavnik teorije situacijske prisile, Elliot Liebow, proučavao je skupinu muškaraca u jednoj siromašnoj četvrti u Washingtonu. Proučavajući njih, zaključio je da se siromašni ljudi od ostatka članova društva razlikuju po svom stavu prema budućnosti. Siromašan čovjek nema se čemu nadati, bespomoćan je i besperspektivan (Šućur, 2001.). Svjestan je da sve što zaradi mora potrošiti kako bi preživio. S druge strane, članovi ostatka društva u mogućnosti su štedjeti te ulagati u razne oblike za bolju budućnost. Ovdje nije riječ o kulturnom obrascu već o prisili situacije pri čemu siromašni razvijaju svoje strategije koje su prilagodljive okolnostima u kojima se nalaze. Drugim riječima, koriste se mehanizmi preživljavanja za životne nepovoljne prilike. Razmatrajući životni standard s kojim siromašni žive, zaključuje se da bi drugačije ponašanje bilo teško izvedivo. Teorija situacijske prilike svakako daje bolji prikaz razloga zašto se siromaštvo pojavljuje nego što je to slučaj kod teorije kulture siromaštva. No, kritika ove teorije je što je pristup pretjerano pojednostavljen. Ponašanja ljudi objašnjavaju se kao da su roboti koji uvijek isto reagiraju

na okolnosti. Činjenica da će se promjenom situacije promijeniti i ponašanje siromašnih ne može se primijeniti na sve. Potrebno je uzeti u obzir rezistentni oblik ponašanja koji se prenosi transgeneracijski te za koji nije dovoljna promjena nepovoljne situacije (Šućur, 2001.).

5. Pokazatelji siromaštva

Državni zavod za statistiku provodi istraživanja siromaštva metodom Ankete o dohotku stanovništva (ADS) na osnovi čega se dobivaju indikatori siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj. Anketa se provodi intervjuiranjem na uzorku slučajno odabranih privatnih kućanstva, ali se ne uzimaju u obzir zatvori, bolnice, domovi i slično. Pokazatelji siromaštva zasnivaju se na principu relativnog siromaštva koji povezuje raspoloživi dohodak kućanstva, broj članova u jednom kućanstvu te raspodjelu dohotka unutar populacije (DZS, 2024.).

Prema Državnom zavodu za statistiku (2024.) pokazatelji siromaštva su sljedeći:

- Stopa rizika od siromaštva- temeljni je pokazatelj postotka osoba koje imaju raspoloživi ekvivalentni dohodak ispod praga siromaštva. Nije prikaz broja osoba koje su zaista siromašne već koliko njih ima dohodak ispod praga rizika od siromaštva. Prag rizika je na 60% od srednje vrijednosti ekvivalentnog raspoloživog dohotka svih osoba.
- Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti – indikator koji pokazuje udio ljudi koji su u riziku od siromaštva ili teškoj materijalnoj deprivaciji ili su dio kućanstva s vrlo niskim intenzitetom rada
- Stopa teške materijalne i socijalne deprivacije – odnosi se na broj osoba koje žive u kućanstvima a koje si ne mogu omogućiti barem sedam od trinaest stavki materijalne i socijalne deprivacije.

- Osobe koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada- prikazuje osobe u dobi od 0 do 64 godine koji žive u kućanstvima u kojima je intenzitet rada manji od 0,2
- Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu aktivnosti – prikaz je udjela osoba u dobi od 18 ili više godina. Većinom, status aktivnosti osobe je onaj u kojem je osoba provela minimalno sedam mjeseci u referentnom razdoblju.
- Stopa rizika od siromaštva prema tipu kućanstva- odnosi se na skupine kućanstva bez uzdržavane djece i s uzdržavanom djecom.
- Stopa rizika od siromaštva prema intenzitetu rada kućanstva – izračunana za skupine kućanstva bez uzdržavane djece i s uzdržavanom djecom za osobe u dobi od 0 do 64 godine

Tablica 5.1. Ključni pokazatelji siromaštva od 2020. do 2023. godine u Republici Hrvatskoj

Pokazatelji	2020	2021	2022	2023.
Stopa rizika od siromaštva	18,3	19,2	18,0	19,3
Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti	23,2	20,9	19,9	20,7
Osobe u teškoj materijalnoj i socijalnoj deprivaciji (sedam ili više stavki)	6,9	3,5	4,0	2,8
Osobe koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada	8,6	7,5	6,3	5,5
Prag rizika od siromaštva za jednočlano kućanstvo	35124kn	36461kn	39600kn	5924€
Prag rizika od siromaštva za kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece	73761kn	76568kn	83160kn	12440€
Prosjek raspoloživog dohotka po kućanstvu	113516kn	117340kn	126399kn	18843€

Izvor: Vlastita izrada prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2024).

U tablici su prikazani pokazatelji siromaštva u vremenskom periodu od 2020. do 2023. godine. Rezultati se objavljuju jednom godišnje a referentno razdoblje za pokazatelje odnosi se na cijelu prijašnju kalendarsku godinu. Državni zavod za statistiku 2021. i 2022. godine naišao je na prepreke u istraživanju siromaštva zbog pojave COVID-19 pandemije koja je otežala prikupljanje i obradu potrebnih podataka. Adaptiranje izvanrednoj situaciji osigurano je produljenjem vremena za istraživanje te uvođenjem telefonskog anketiranja uz već uobičajene korištene do sad metode. Iz tablice je vidljivo da stopa rizika siromaštva 2020. godine iznosi 18,3% te sljedećih godina varira, a 2023. iznosi 19,3%. Postotak osoba koje si ne mogu omogućiti minimalno sedam od trinaest stavki materijalne i socijalne deprivacije poput automobila, mesa na tjednoj bazi, prikladne obuće, 2020. godine bio je jednak 6,9% te je u padu do 2023. godine kada iznosi 2,8%. U 2020. godini stopa osoba koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada iznosi 8,6% te je u padu sve do 2023. godine kada iznosi 5,5%. Prag rizika od siromaštva za kućanstva s jednom osobom te kućanstva s dvije odrasle osobe i dvoje djece je od 2020. godine u porastu a 2023. godine iznosi 5924 eura za jednočlano te 12 440 eura za višečlano kućanstvo. Također, prosjek ukupnog novčanog neto dohotka po kućanstvu koji obuhvaća dohodak nesamostalnog i samostalnog rada, imovine, mirovine, socijalne transfere te ostale primitke izvan kućanstva, u porastu je od 2020. godine kada iznosi 15 045 eura te 2023. godine 18 843 eura (DZS, 2024.).

6. Mjerenje siromaštva

Od kraja 19. stoljeća, perioda koji označava početak znanstvenih istraživanja siromaštva, stručnjaci nastoje otkriti čvrste faktore za njegovo mjerenje. Unatoč tome, do dan danas nije se postigla jedna konkretna odluka o mjerenju siromaštva (Program borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti-prijedlog, 2002.). Od velike je važnosti na koji će se način siromaštvo mjeriti jer se time usmjerava osmišljavanje prikladne politike pomoći siromašnima. Prema literaturi, za istraživanje i mjerenje siromaštva najčešće se koriste dva osnovna načina, indirektno i direktno. Radi se o mjerenjima koja se provode u većini država, na razini raspoloživog dohotka ili potrošnje prilikom kojih se članove kućanstva ispituje o navikama potrošnje te izvorima dohotka (Bejaković, 2005.). Indirektno ili neizravno mjerenje siromaštva smatra određenu razinu prihoda dovoljnom za omogućavanje potrošnje minimuma hrane, stambenog pitanja, odjeće itd. Preferencije pojedinca kako iskoristiti prihod nisu temelj ovog pristupa već je važnije da svatko ima osnovne ekonomske resurse. No, poteškoće se javljaju kod dobivanja preciznog podatka o ekonomski izvorima kućanstva. Za analiziranje se uzima samo tekući novčani prihod bez ostalih oblika prihoda što može dati krivu informaciju o stvarnom stanju pojedinca ili obitelji (Šućur, 2001.). Direktno ili izravno mjerenje siromaštva temelj pronalazi u sadašnjem životnom standardu koji ljudi uživaju. Mjerenje siromaštva odvija se na osnovi posljedica dobivenih prevođenjem ekonomskih resursa u aspekte životnog standarda odnosno zadovoljenih ljudskih potreba. Ovaj pristup naglašava da način života uređuju socijalne i kulturne norme u skladu kojih su mnogi primorani živjeti kako ih se ne bi isključilo iz društveno prihvatljivog stila života (Šućur, 2001.). Kritika ove metode mjerenja odnosi se na obrazac potrošnje. Netko će se smatrati siromašnim zbog različitih preferencija potrošnje te niske prihode će imati jer druge vrijednosti smatra bitnijim od potrošnje. Zaključno, u ovom mjerenju, obrascima potrošnje se više dobivaju preferencije nego ograničenja. Korištenjem oba načina mjerenje u slučajevima gdje je to moguće osigurat će se najbolji prikaz siromaštva na empirijskoj razini (Šućur, 2001.). Osim toga, da bi se dobili što pouzdaniji rezultati preporučljivo je izmjeriti siromaštvo upotrebljavajući parametre u dužem vremenskom periodu (Bejaković, 2005.).

7. Dječje siromaštvo

Tema siromaštva i socijalne isključenosti djece, problem koji se tiče društvene, političke i gospodarske razine, sustavno je zanemarivan unatoč tome što je poznato da siromaštvo može dovesti do socijalne isključenosti, psihosocijalnih rizika za djecu te poteškoća u području obrazovanja (Ajduković i Rimac, 2017.). Ekonomska kriza i pandemija, glavne su nepogode koje su utjecale na životni standard te dovele do povećanje broja siromašnih, a posebno djece (Kletečki Radović i sur., 2017.). No, što je točno dječje siromaštvo i tko su sve djeca? Prema Konvenciji o pravima djeteta (UNICEF, 2021.) osoba koja ima manje od 18 godina smatra se djetetom osim ako zakon ne definira punoljetnost drugačije. Obzirom da ne postoji jedna konkretna i najtočnija definicija siromaštva, tako ne postoji jedinstven postupak tumačenja, mjerenja i definiranja dječjeg siromaštva. Dječje siromaštvo, u najširem smislu podrazumijeva provođenje razdoblja djetinjstva u teškim egzistencijalnim uvjetima te se uvelike razlikuje od siromaštva odraslih jer može imati dugotrajan ili trajan utjecaj na život djeteta neovisno o vremenskoj izloženosti deprivacije (Kletečki Radović i sur., 2017.). Mnogi stručnjaci na siromaštvo djece gledaju kao na višedimenzionalni koncept u aspektu dječjih prava koji je uređen Konvencijom o pravima djeteta. Siromaštvo u kontekstu dječjih prava znači da je dijete individua koja ima pravo na zaštitu svojih prava i interesa, očuvanje zdravlja, pravo na obrazovanje, adekvatan životni standard te pravo na sudjelovanje u društvu. Određivanje dječjeg siromaštva kroz višedimenzionalan koncept kreće od činjenice da siromaštvo nije samo ekonomska uskraćenost i da ne ovisi samo o dohotku nego o dostupnosti dobara i usluga djetetu. Tu su uključeni zdravstvo, obrazovanje, socijalizacija djece, životni standard, objektivna i subjektivna dobrobit, okolinski uvjeti života. „Mogućnosti i kvaliteta života djeteta ovisi o njegovoj/njenoj edukaciji, vještinama, pristupu kvalitetnoj zdravstvenoj skrbi, dostojnim uvjetima stanovanja, sigurnosti i kvaliteti životnog okruženja.“ (Kletečki Radović i sur., 2017.:202). Ovim pristupom osigurano je analiziranje siromaštva kroz sadržajni okvir dobrobiti djeteta. Drugim riječima, najbolji interes djeteta znači da se postupa onako kako bi dijete odlučilo za sebe da je za to sposobno. Dobrobit ističe kompleksnost života djece te ulogu mnoštvo faktora koji se mogu odraziti na životne

okolnosti djece (Kletečki Radović i sur., 2017.). Značajke koje se koriste da se dobrobit djeteta izmjeri su financijsko stanje obitelji, zdravstveno stanje djeteta, stambeni uvjeti i okruženje, obrazovanje, socijalni odnosi s obitelji i vršnjacima, sigurnost djeteta, rizična ponašanja, slobodne aktivnosti, aktivna participacija u zajednici, djetetova percepcija vlastite dobrobiti. Unatoč tome što aspekti koji vrijede za dobrobit djece, vrijede i za dobrobit odraslih ljudi, djeca uvelike ovise o vanjskim utjecajima koja mogu odrediti njihov čitav život.

»Djetinjstvo je jednokratni 'prozor' u razvoj mogućnosti i učenje i propuštene mogućnosti se često teško nadoknađuju« (Ajduković, 2015., prema Kletečki Radović i sur., 2017: 419).

Djetinjstvo provedeno u siromaštvu različito je od odrasle dobi jer su djeca senzitivna na posljedice siromaštva te imaju specifične i neposredne potrebe koje se moraju ispuniti kako im se ne bi spriječio razvoj potencijala i interesa (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Prema UNICEF-u djeca koja žive u uvjetima siromaštva nisu samo trenutno deprivirana, već su njihov potencijal te uvjeti i prilike za razvoj ključni razlog hoće li nastaviti živjeti u siromaštvu i u odrasloj dobi te hoće li rezultirati međugeneracijskim prijenosom siromaštva. Osim toga, ovisni su o svojim roditeljima i zato nemaju mogućnost preuzeti odgovornost za odluke koje utječu na njihov životni standard. Za mogućnosti izlaska iz siromaštva značajna je javna i državna politika koja bi trebala osigurati bolji pristup društvenim resursima, posebno obrazovanju i zdravstvenoj skrbi.

Život djece u uvjetima siromaštva podrazumijeva život bez neki od sljedećih znakova siromaštva, odnosno život bez:

(1) dovoljno sredstava za život – financijskih sredstava i esencijalne prehrane neophodnih za preživljavanje i razvoj (ekonomski, fizički i okolišni resursi);

(2) prilika za ljudski razvoj – podrazumijevajući dostupnost kvalitetnom obrazovanju i razvoju osobnih vještina te zdravstvenoj skrbi (socijalni, kulturni i fizički resursi);

(3) obitelji ili struktura u zajednici koje skrbe o djeci- poput roditelja, skrbnika, šire obitelji ili institucije u zajednici koje mogu brinuti o djeci i pružiti im zaštitu u slučaju nemogućnosti ili nedostupnosti roditelja ili skrbnika (socijalni i kulturni resursi);

(4) mogućnosti potpunog sudjelovanja u društvu – uskraćeni mogućnosti javnog izražavanja (politički resursi)

(Childhood Poverty Research and Policy Center, 2004.:1, prema Šućur i sur., 2015.).

Sukladno pristupu koji se fokusira na razumijevanje dječjeg siromaštva i poštivanje dječje osobnosti i subjektiviteta, koje promiče Konvencija UN-a o pravima djeteta, polazi se od stava da je dijete osoba s vlastitim životom, potrebama i željama. Dijete se smatra individuum s pravom na zaštitu svojih prava i interesa uzimajući u obzir ranjivost povezano s dobi (Šućur i sur., 2015.).

Upravo zato, siromaštvo djece ne treba se smatrati problemom samo socijalne politike nego problemom i kršenja ljudskih prava. Instrumenti zaštite ljudskih prava uz Konvenciju o pravima djeteta i Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, podržavaju takvo stajalište smatrajući da su ljudska prava socijalna. Borba protiv dječjeg siromaštva i unapređenje dobrobiti djece zahtijeva sveobuhvatan i višedimenzionalan pristup (Rubil i sur., 2018.).

8. Teorijski pristupi u razmatranju siromaštva djece

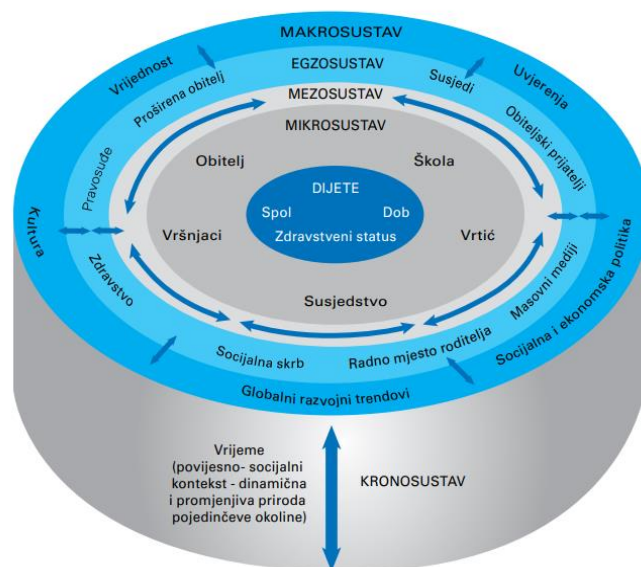
Teorijski pristupi u proučavanju siromaštva djece važni su jer pomažu u dubljem razumijevanju samog uzroka dječjeg siromaštva te posljedica koje ono uzrokuje. Ovi pristupi omogućuju otkrivanje čimbenika koji doprinose siromaštvu te njihovo međusobno djelovanje.

8.1. *Ekološka multisistemska teorija*

Dječje siromaštvo se najčešće razmatra kroz ekološki pristup poznatiji kao Brofenbrennerov ekološki model koji nudi sveobuhvatni okvir za razumijevanje razvoja djece te je prevladavajući u ispitivanju i proučavanju siromaštva obitelji, djece i pojedinaca jer pojašnjenje čimbenika povezanih sa siromaštvom obuhvaća biopsihosocijalni kontekst te razne razine strukturalnih nejednakosti koje se pronalaze u ekološkom sustavu. Ekološko multisistemski model naglašava da je dijete tijekom odrastanja u siromaštvu u doticaju s raznim čimbenicima, osobama i sustavima koji utječu na priliku za učenje, rast, osobni razvoj i životne prilike (Šućur i sur., 2015.). Razvoj djeteta ne može se promatrati izolirano od okoline u kojoj odrasta. U obzir se uzimaju svi okolinski sustavi koji međusobno djeluju i istovremeno utječu na život djeteta. Model se sastoji od pet važnih sustava: mikrosustav, mezosustav, egzosustav, makrosustav i kromosustav. Mikrosustav kao prva razina i svakidašnja okolina u kojem dijete izravno sudjeluje. Odnosi se na osobe i institucije koje neposredno utječu na razvoj djeteta. Riječ je o djetetovoj interakciji s obitelji kao primarnim mikrosustavom, vršnjacima, prijateljima, učiteljima, školi itd. (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Mezosustav čini središnji dio između mikrosustava i makrosustava te se sastoji od veza između mikrosustava u kojima dijete aktivno sudjeluje što uvelike utječe na njegov razvoj i iskustva koja stječe. Primjer mezosustava je interakcija između obitelji i škole ili obitelji i zdravstvene skrbi. Egzosustav je dio koji opisuje socijalnu sredinu u kojem dijete živi s obitelji. Odnosi se na šire društvene i institucionalne okolnosti koje ne utječu izravno na dijete već putem drugih ljudi ili organizacija (Šućur i sur., 2015). Ministarstva, mediji, lokalna zajednica, primjeri su vanjskih faktora koji utječu na život djece unatoč tome što

nisu izravno i svakodnevno uključeni u njihov život. Makrosustav je dio Bronfenbrennerovog ekološkog modela koji opisuje najširi kontekst društva koji utječe na život i razvoj djeteta. Obuhvaća utjecaj društva u cjelini odnosno kulturu i subkulturu u kojoj dijete živi. Tu spadaju različite norme, vrijednosti, religiju, politički sustav i mnogi drugi. Kronosustav se odnosi na promjene koje se događaju u sustavima kroz određeni period vremena. Ovaj sustav se fokusira na vremenski faktor odnosno životne faze i promjene koje osoba prolazi tijekom svog života (Šućur i sur., 2015). Kronosustav, kao peti sustav koji je Bronfenbrenner kasnije nadodao, ističe važnost razumijevanja kako se dijete razvija kroz razne životne faze i kako one utječe na njihovu interakciju s ostalim sustavima. Poteškoće s kojima se suočavaju obitelji pogođene siromaštvom protežu se kroz svaki sustav te utječu na život djeteta i cijelu obitelj. Razumijevanje svakog sloja okruženja pojedinca te njihovo međudjelovanje uključujući posljedice siromaštva važno je jer se naglašava složenost problema te omogućava stručnjacima osmišljavanje učinkovitijih intervencija na svakoj razini sustava za smanjenje dječjeg siromaštva a da se pritom nijedan aspekt života djeteta ne zanemari (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.).

Slika 8.1. Bronfenbrennerov ekološki model razvoja djeteta

Izvor: Šućur i sur., 2015

8.2. Model rizika i otpornosti

U posljednje vrijeme sve je veća zainteresiranost za proučavanje čimbenika zaštite koji se mogu odraziti na prilagodbu djece u nepovoljnim životnim okolnostima te na sustav otpornosti koji omogućuje pozitivnu prilagodbu bez obzira na rizik. Čimbenici rizika definiraju se kao bilo koji faktori zbog kojih su veći izgledi da će doći do pojave ozbiljnog stanja ili problematičnih uvjeta za dijete. Ovdje spadaju osobne karakteristike, obiteljske, zdravstvene, ekonomske, kulturne, demografske i druge okolnosti koje pojačavaju vjerojatnost pojave rizika u životu djece (Šućur i sur., 2015.). Jedan od najzastupljenijih rizičnih faktora je siromaštvo koji često potiče pojavu i nekih drugih čimbenika poput nezaposlenosti, niske razine obrazovanja, zdravstvenih problema, život djeteta s jednim roditeljem itd. suočavanje djece s više rizičnih faktora i za duži vremenski period podrazumijeva i veću šansu pojave negativnih posljedica u odrasloj dobi. S druge strane, postoje zaštitni čimbenici koji smanjuju negativan utjecaj nepovoljnih životnih situacija na pojedinca odnosno na dijete, a djeluju na individualnoj i društvenoj razini. Jedna od osobnih karakteristika značajnih za uspješnu prilagodbu usprkos nepovoljnim životnim okolnostima je otpornost. Sposobnost je to osobe da uspješno nadvladava životne nedaće koje mu se događaju. Model otpornosti djeteta promatra s aspekta njegovih vještina, znanja, talenata te upotrebe vlastitih sposobnosti i sredstava za prevladavanje prepreka (Šućur i sur., 2015.). „Usprkos izloženosti riziku siromaštva, nisu sve siromašne obitelji i djeca doživjele sve štetne posljedice života u siromaštvu.“ (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.:112). Prema istraživanju o razvoju otpornosti dokazano je da obitelji s djecom koje žive u siromaštvu imaju razvojne mehanizme za uspješno prilagođavanje s nepovoljnim uvjetima koje im siromaštvo donosi. U spomenutom istraživanju obitelji su navele nekoliko presudnih čimbenika koji osnažuju otpornost i to su: obiteljska kohezivnost, jasna obiteljska pravila, dobre komunikacijske vještine, zajedničko kvalitetno provođenje vremena, socijalna podrška bližnjih, novčane naknade (ekonomski resursi) (Orthner, D.K., 2004, prema Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Siromašne obitelji koje su razvile otpornost podržavaju jedni druge u izazovnim situacijama te se su složni i trude se očuvati zajedništvo (Šućur i sur., 2015.). Također, mnoga istraživanja pokazala su da su

za djecu koja žive u siromaštvu najznačajniji zaštitni faktori pozitivno roditeljstvo i odnos povjerenja i privrženosti s barem jednom bliskom osobom. Istraživanjem provedeno na otoku Kauai ustanovilo se da su sljedeće karakteristike djece značajne za osnaživanje u teškim životnim okolnostima: razvijen osjećaj upravljanja vlastitim životom, izraženo samopoštovanje i samoefikasnost te hobiji koji im pružaju radost. (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Model rizika i otpornosti olakšava razumijevanje načina na koji djeca prevladavaju teške uvjete usprkos postojanju rizičnih faktora te ističe koliko čimbenici zaštite imaju utjecaja na cijeli ekološki sustav djeteta. Koncept otpornosti važan je jer pruža okvir za razvoj djelotvornih intervencija i javnih politika za prevenciju dječjeg siromaštva naglašavanjem pozitivnih i negativnih elemenata kod pojedinca i njegove okoline (Šućur i sur., 2015.).

8.3. Model ulaganja

Model ulaganja temelji se na shvaćanju da ekonomski resursi roditelja igraju veliku ulogu u zaštiti dobrobiti djeteta i njihovom razvoju u raznim područjima života (slika 8.2.) Financijsko blagostanje obitelji se u velikoj mjeri reflektira na odgoj djece a posebice na njihov intelektualni i socijalni uspjeh. Obitelji koje su financijski stabilne u mogućnosti su puno više ulagati u razvoj svoje djece posebice u obrazovanje koje iziskuje određene financijske izdatke (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). S druge strane, obitelji nižeg socioekonomskog statusa prisiljene su svoje resurse iskoristiti samo za neophodne životne potrepeštine djece kao što su hrana, odjeća i stambeno pitanje pri čemu izostaje ulaganje u druga važna područja za razvoj. Osim financijskih resursa, roditelji u svoju djecu ulažu i vrijeme. Ulaganje vremena podrazumijeva usađivanje vrijednosti, interesa i preferencija putem razgovora, pomoći u učenju, sudjelovanja u aktivnostima, pružanja psihološke potpore što pridonosi stvaranju povezanosti između roditelja i djeteta (Šućur i sur., 2015.). No, s nedostatkom ulaganja vremena često se susreću siromašne obitelji posebice jednoroditeljske obitelji koji teže usklađuju ulogu roditelja i posao. Upravo zbog toga djeca siromašnih roditelja u nepovoljnijem su položaju u odnosu na vršnjake koji su odrasli u boljim socioekonomskim uvjetima i čiji su roditelji aktivno i svjesno izdvajali vrijeme za djetetov razvoj i dobrobit. Loši stambeni uvjeti, nepristupačnost materijalima

za učenje kod kuće i izvan nje, mogu narušiti razvoj djece i negativno se odraziti na mogućnosti obrazovanja i drugih područja života. Komponente obiteljske podrške kod ulaganja u djecu su: omogućeni uvjeti za učenje kod kuće, poticanje djece na izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, pristojan standard života, sigurna i poticajna okolina. Ideja je modela ulaganja da investiranje u ranom djetinjstvu može imati pozitivne ishode kao što su bolja akademska uspješnost i bolje mentalno zdravlje u kasnijoj dobi (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.).

Slika 8.2. Model ulaganja

Izvor: Conger i Jewsbury Conger, 2008., prema Šućur i sur., 2015

9. Uzroci dječjeg siromaštva

Uzroci siromaštva djece su kompleksni i mnogobrojni te obuhvaćaju ekonomske, političke, socijalne te individualne čimbenike odnosno karakteristike djece, roditelja i obitelji. Rizik od siromaštva djece najviše ovisi o obrazovnoj razini, radnom i zdravstvenom statusu roditelja, vrsti stambene zajednice u kojoj žive, tipu obitelji i broju uzdržavane djece. „Više (iznadprosječne) stope relativnog siromaštva imaju predškolska djeca iz kućanstava bez zaposlenih osoba, iz jednoroditeljskih obitelji i obitelji s većim brojem ovisne djece te iz seoskih naselja.“ (Šućur i sur., 2015.:3). U najvećem su riziku od siromaštva djeca koja žive u kućanstvima u kojima nitko nije zaposlen ili se članovi kućanstva bave poljoprivrednim sektorom. Nezaposlenost članova obitelji dovodi do nedostatka izvora prihoda a samim time i nemogućnost zadovoljenja osnovnih životnih potreba. S druge strane, rad u poljoprivredi podrazumijeva neizvjesnost u prihodima jer ovisi o mnogim drugim faktorima na koje osoba ne može utjecati, poput sezonske promjene, tržišne cijene i prirodnih uvjeta. Mnogo je siromašne djece koja žive u obiteljima u kojima je samo jedan roditelj zaposlen što čini nepovoljnu situaciju za dijete. Rezultati istraživanja provedenog 2014./2015. (Vranješ, 2024.) pokazali su da je stopa rizika od siromaštva djece manja od 5% u slučaju kada su oba roditelja zaposlena s punim radnim vremenom, dok je stopa rizika od siromaštva djece bila veća od 24% kada je samo jedan roditelj zaposlen. Zaposlenost oba roditelja presudni je faktor za što uspješniju borbu protiv siromaštva djece no to ovisi o stupnju obrazovanja roditelja jer više obrazovanje omogućuje lakši pronalazak posla te osigurava višu zaradu (Visković, 2018.). Na rizik od siromaštva djece utječe i zdravlje članova kućanstva. Ukoliko su djeca iz obitelji u kojoj više članova ima narušeno zdravlje tada su u većem riziku od siromaštva u usporedbi s ostalim kućanstvima. Udio siromašne predškolske djece koja žive u takvim kućanstvima je manje od 1/3. „Posebno su visoke stope materijalne deprivacije i teške materijalne deprivacije predškolske djece ako žive s roditeljima koji imaju kronične bolesti ili su lošeg zdravlja.“ (Šućur i sur., 2015.:35). Siromaštvo se najčešće javlja u ruralnim područjima te je više siromašne djece koja dolaze iz seoskih naselja nego iz gradova i to više od 65% siromašne djece.

Rizik od siromaštva značajno je povezan sa strukturom obitelji i brojem ovisne djece. (Tablica 9.1.) Stopa siromaštva je veća kod djece koja žive u jednoroditeljskim obiteljima te imaju 31% veći rizik od relativnog siromaštva u usporedbi s djecom koja žive s oba roditelja (Šućur, i sur., 2015.). Samohrani roditelji nerijetko rade na pola radnog vremena ili s druge strane uopće nisu zaposleni, što podrazumijeva lošije financijsko stanje odnosno rizik od siromaštva. S jednim izvorom prihoda otežano je ispunjavanje osnovnih financijskih potreba. Za jednog roditelja veliki je teret snositi troškove skrbi o djeci, od prehrane, odjeće, obrazovanja, zdravlja do aktivnosti potrebnih za njihov pravilan razvoj. Balansiranje života između posla, kućanskih obaveza te brige o djetetu može dovesti do pojačanog stresa koji može negativno utjecati na odnos s djetetom. Gubitak plaće u jednoroditeljskim obiteljima znači da ne postoji druga plaća koja će umanjiti posljedice i pad kvalitete života te može doći do ograničenih životnih prilika za razvoj djeteta kao što su pristup obrazovanju i zdravstvenoj skrbi (Lütticke i Bojić, 2014.). Uz jednoroditeljske obitelji, većoj opasnosti od siromaštva izložene su i obitelji s većim brojem uzdržavane djece nasuprot obitelji s manjim brojem djece. „ Braća i sestre obogaćuju život djece- ali istodobno povećavaju rizik od siromaštva za obitelj.“ (Lütticke i Bojić, 2014.:1). Povećanjem broja djece, povećava se briga o njima, financijski troškovi te je potrebno više vremena posvetiti djeci. Osim toga javlja se i potreba za više odjeće, hrane, pribora za školu te stambenog prostora. Navedeni faktori podrazumijevaju manje resursa po jednom djetetu jer se dostupna sredstva kao što su novac, vrijeme i pažnja moraju podijeliti među djecom. Samim time dijete ima manje mogućnosti u velikoj obitelji nego što bi imalo u obitelji s manjim brojem djece. Više uzdržavane djece u obitelji može značiti i veći emocionalni stres za roditelje što može utjecati na njihovu sposobnost da im omoguće okruženje za kvalitetan razvoj (Lütticke i Bojić, 2014.). Struktura obitelji i broj članova obitelji nisu jedini razlog pojave siromaštva. Razina obrazovanja roditelja povezana je sa stopom rizika od dječjeg siromaštva (Ajduković i sur., 2017.). Riziku od dječjeg siromaštva najviše su izložena djeca čiji roditelji imaju najniži stupanj obrazovanja dok je najmanji rizik prisutan kod djece čiji roditelji imaju najviši stupanj obrazovanja. Prema podacima Eurostata (2024.) u 2023. godini svako četvrto dijete (24,8%) u Europskoj uniji je bilo u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Stopa

rizika siromaštva djece razlikuje se unutar zemalja EU-a pri čemu je najveća u Rumunjskoj (39,0%) a najmanja u Sloveniji (10,7%). Prema istom izvoru podataka u Hrvatskoj je (17,3%) djece bilo u riziku od siromaštva. U Europskoj uniji je više od polovice djece čiji roditelji nisu ostvarili višu kvalifikaciju od (nižeg) srednjeg obrazovanja bilo u riziku od siromaštva. Dakle, u 2023. godini je bilo 61,8% djece u kućanstvima u kojima je najviša obrazovna razina roditelja bila na nižoj srednjoškolskoj razini (ISCED razine 0-2) čime su izloženi riziku od siromaštva. Također, 10,7% je djece u riziku čiji roditelji imaju višu razinu obrazovanja (ISCED razine 5-8). ISCED je međunarodna standardna klasifikacija obrazovanja za analizu i usporedbu obrazovnih sustava na međunarodnoj razini te razlikuje razine i vrste obrazovanja. Sastoji se od osam razina obrazovanja pri čemu je od 0 do 2 niža razina a od 5 do 8 viša razina obrazovanja. Prema toj klasifikaciji, u Hrvatskoj je 61,5% djece čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja te 4,5% djece čiji roditelji imaju tercijarnu odnosno višu razinu obrazovanja (Eurostat, 2024.). Poznato je da se uglavnom zbog lošijeg financijskog stanja te lošijih akademskih rezultata siromašna djeca pretežito fokusiraju na strukovno obrazovanje i karijeru kako bi što prije ušli u svijet rada te si omogućili ekonomsku stabilnost i pomogli obitelji u pokrivanju životnih troškova (Stubbs i sur., 2017.). Osim strukovnog smjera obrazovanja mladi započinju rad preko učeničkog servisa da bi zadovoljili vlastite potrebe. U siromašnim obiteljima mladi počinju raditi rano i doprinositi obiteljskom budžetu što nije neuobičajena pojava (Kletečki i sur., 2017.). No, riječ je o zanimanjima kojima se ostvaruje niža zarada čime se doprinosi nastavku generacijskog siromaštva (Družić Ljubotina, 2022.). Unatoč tome što su nezaposlenost i niska razina obrazovanja glavni uzroci siromaštva, zaposlenje u današnje vrijeme ne jamči sigurnost od financijskih teškoća. Danas su siromaštvom pogođeni i oni koji rade ali imaju niže prihode. „Tehnološki napredak i globalizacija gospodarstva znači pojačanu ugroženost pojedinih, najčešće *klasičnih* niskoakumulativnih grana gospodarstva, pa su zaposleni u njima jače izloženi ostajanju bez posla, nesigurnosti i/ili malim primanjima.“ (Bejaković, 2001.:341).

Tablica 9.1. Stopa rizika od siromaštva prema tipu kućanstva u 2023.

	%
Kućanstva bez uzdržavane djece	23,7
Jednočlano kućanstvo	50,2
Muškarci	39,2
Žene	56,5
Jednočlano kućanstvo, osoba mlađa od 65 godina	32,8
Jednočlano kućanstvo, osoba u dobi od 65 ili više godina	59,9
Dvije odrasle osobe	25,4
Dvije odrasle osobe, obje mlađe od 65 godina	15,2
Dvije odrasle osobe, barem jedna u dobi od 65 ili više godina	31,4
Dvije ili više odraslih osoba	17,0
Tri ili više odraslih osoba	9,4
Kućanstva s uzdržavanom djecom	14,9
Jedan roditelj s jednim ili više uzdržavane djece	24,4
Dvije odrasle osobe s jednim djetetom	12,8
Dvije odrasle osobe s dvoje djece	13,0
Dvije odrasle osobe s troje ili više djece	20,5
Dvije ili više odraslih osoba s uzdržavanom djecom	14,5
Tri ili više odraslih osoba s uzdržavanom djecom	13,6

Izvor: Državni zavod za statistiku 2024.

Stopa rizika od siromaštva može se prikazati prema dvije skupine odnosno prema kućanstvima bez uzdržavane djece i kućanstvima s uzdržavanom djecom. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za 2023. godinu, najveću stopu rizika u iznosu od 59,9% imala su kućanstva koja čini jedna osoba u dobi od 65 ili više godina te jednočlana kućanstva koja čine žene za koje je stopa rizika od siromaštva 56,5%. Prema istim podacima najveći rizik od siromaštva, kao i prethodnih godina, imala su kućanstva

jednoroditeljskih obitelji za koje je stopa iznosila 24,4%. Nakon njih, slijede kućanstva s dvoje odraslih s troje ili više djece, za koje je stopa rizika od siromaštva iznosila 20,5%. U najboljoj poziciji nalaze se kućanstva s dvoje odrasle osobe te jednim djetetom čija stopa rizika od siromaštva iznosi 12,8% te kućanstva s dvoje odrasle osobe i dvoje uzdržavane djece sa stopom od 13,0% (Državni zavod za statistiku, 2024.).

10. Posljedice odrastanja u siromaštvu

Život u siromaštvu i neimaštini ostavlja drugačije posljedice na djecu nego na odrasle te osim što je štetan za djecu može biti i ireverzibilno. Siromaštvo na djecu utječe snažnije te ostavlja dublje posljedice zbog njihove ranjivosti i ovisnosti o roditeljima. Siromaštvo u djetinjstvu uzrokuje razne poremećaje razvojnih faza što se odražava i na kasniji život djeteta pogodujući prenošenju siromaštva s roditelja na djecu odnosno intergeneracijskom siromaštvu. Tijekom odrastanja u siromaštvu djeca se suočavaju s brojnim nepovoljnim okolnostima koje utječu na njihov fizički, emocionalni i intelektualni razvoj ometajući im ne samo trenutni rast i razvoj nego i moguće buduće prilike u životu.

Posljedice dječjeg siromaštva dijele se u četiri glavne skupine (Šućur i sur., 2015.):

- Zdravstvene i tjelesne
- Kognitivne i obrazovne
- Socijalne i emocionalne
- Ekonomske

Posljedice siromaštva variraju ovisno o dobnoj kategoriji djece te se razlikuju rano i kasno djetinjstvo te rana i kasna adolescencija. To su najvažnije razvojne etape u životu pojedinca, a posebice rano djetinjstvo, razdoblje kada se dijete razvija i uči brže nego u ostalim razdobljima. No, svako razdoblje ima određene razvojne izazove koji zahtijevaju prilagodbu što siromaštvo svojim nepovoljnim uvjetima može poremetiti (Šućur i sur., 2015.).

Utjecaj siromaštva u djetinjstvu na razvoj djece sve do odrasle dobi objasnili su Duncan i suradnici metodom tri teorijska okvira (Bask i sur., 2020.). Prvi teorijski okvir obiteljskog i okolinskog stresa objašnjava da financijske poteškoće utječu na odnose među članovima obitelji. Ukoliko roditelji imaju poteškoće s uzdržavanjem obitelji te se suočavaju s materijalnom deprivacijom, suočavaju se s velikim stresom te pojavom negativnih psiholoških pojava. Zbog stresa uzrokovanog niskim primanjima, roditelji razvijaju loše strategije odgoja te su veće šanse da će djeca biti zanemarena (Duncan i sur., 2017., prema Bask i sur., 2020.). Drugi model proizlazi iz ekonomske teorije koja razvoj djeteta objašnjava kao proizvod ulaganja roditelja u dijete. Visokokvalitetna skrb, obrazovanje, sigurno okruženje, kvalitetno provođenje vremena, primjeri su ulaganja u pravilan razvoj djeteta. Obitelji niskog socioekonomskog statusa spriječene su navedeno osigurati svojoj djeci zbog nedovoljno materijalnih sredstava. Treći model objašnjava kulturu siromaštva prema kojoj kronično siromaštvo dovodi do stavova vrijednosti i ponašanja koje se prenose generacijski. Shodno tome djeca koja odrastaju u uvjetima siromaštva uče obrasce ponašanja od roditelja te ih nastavljaju primjenjivati u odrasloj dobi (Duncan i sur., 2017., prema Bask i sur., 2020.).

10.1. *Zdravstvene i tjelesne posljedice*

Briga o djetetu važna je i prije rođenja jer uvelike utječe na kvalitetu razvoja samog ploda koji počinje u prenatalnom dobu. U ovom razdoblju najbitnija je prehrana majke koja mora biti uravnotežena i raznolika kako bi zdravlje djeteta nakon rođenja i tijekom kasnijeg života bilo na što višoj razini. Izostanak kvalitetne prehrane trudnice ima značajne posljedice na zdravlje nerođenog djeteta. Djeca u siromaštvu nerijetko se rađaju s niskom porođajnom težinom te prisutnom većom stopom smrtnosti dojenčadi (Brooks-Gunn i Duncan, 1997., prema Šućur i sur., 2015.). Bebe rođene s nižom porođajnom težinom podložnije su raznim zdravstvenim problemima te u riziku su od dugoročnih problema kao što su kasniji motorički i socijalni razvoj, poteškoće u učenju te bolesti u odrasloj dobi poput dijabetesa, krvnog tlaka i srčane bolesti (Šućur i sur., 2015.).

Odrastanje u uvjetima siromaštva utječe na djetetov fizički razvoj i trenutno zdravstveno stanje jer se ne hrane zadovoljavajućom količinom pravilno odabrane hrane. Zbog loše prehrane, količinski ili kvalitetom, djeca mogu biti pothranjena, manje visine i težine za svoju dobu ili mogu biti pretiła zbog svakodnevnog konzumiranja iste hrane a u oba slučaja postoji rizik od ozbiljnih zdravstvenih problema. Također, neadekvatna prehrana povećava i vjerojatnost pojave kroničnih bolesti kod djece kao što su astma, anemija i mnoge druge. Osim neprimjerene prehrane, siromaštvo utječe na zdravlje djece i kroz stambene uvjete u kojima žive. Siromašna djeca žive u okruženju u kojima su izloženi rizičnim faktorima koji negativno utječu na zdravlje (Šućur i sur., 2015.). Zagađeni okoliš, neprimjerena lokalna infrastruktura, vlaga, plijesni, „stare zgrade ličene bojama koje su sadržavale i do 50 posto olova, olovne vodovodne cijevi“ životni su uvjeti zbog kojih su djeca podložna ozljedama i tjelesnim oštećenjima a posebno respiratornim problemima (Ajduković i Radočaj, 2008.). Svakom djetetu potrebna je zdravstvena skrb a posebice siromašnoj djeci zbog često narušenog zdravlja. Neadekvatna lokana infrastruktura, naselja i životni uvjeti u kojima žive, niski obiteljski prihodi, otežavaju pristup zdravstvenoj zaštiti te su razlog neobavljanja redovitih pregleda i potrebnih liječenja. U Hrvatskoj, siromašni roditelji često nemaju dovoljno sredstava da djetetu omoguće lijek koji preporučí pedijatar a koji se može kupiti u ljekarni. Svi negativni ishodi mogu se pojaviti zbog neprikladnih odgojnih postupaka pri čemu roditelji ne pridaju dovoljno pažnje djeci. Vrlo važna činjenica u svemu je da zdravstvene poteškoće iz ranog djetinjstva mogu uzrokovati negativne ishode u kasnijoj razvojnoj fazi u području kognitivnog, emocionalnog, jezičnog i drugog razvoja. Pravovremeno prepoznavanje navedenih problema bitno je jer se povećava mogućnost sprječavanja rizika od trajnih posljedica te poboljšava kvaliteta života djece (Šućur i sur., 2015.).

10.2. *Kognitivne i obrazovne posljedice*

Kognitivni razvoj obuhvaća sve mentalne procese koji djetetu omogućuju da istraži, razumije i spozna svijet oko sebe. Aktivnosti kojima se spoznajni razvoj odvija su mišljenje, razvoj govora, pamćenje, pažnja, rasuđivanje, rješavanje problema, mašta. Kognitivne vještine djeca stječu postepeno, od onih jednostavnih kad su najmlađa do

kompleksnijih što su starija. Razvojne promjene rezultat su međudjelovanja naslijeđa i okoline. Okolina je od velikog značaja jer omogućuje djetetu razne podražaje na koje će dijete samostalno reagirati te je zato važno djetetu omogućiti sigurno i poticajno okruženje. Ključnim postignućem u ranom razdoblju djetinjstva smatra se usvajanje jezičnih znanja te vještina pisanja i čitanja. Za razliku od djece iz obitelji sa srednjim i visokim prihodima, siromašna djeca imaju lošiji školski uspjeh, češće ispadaju iz srednjoškolskog obrazovanja, visoko obrazovanje im nije dostupno te imaju manje prihode u odrasloj dobi (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.).

Odrastanje u uvjetima siromaštva na komponente dječjeg razvoja utječe izravnim i neizravnim putem. Izravan utjecaj odvija se preko nedostatne i nekvalitetne prehrane, loših stambenih uvjeta, izostanka kutka za učenje, financijske nemogućnosti da se osiguraju knjige, školski pribor te aktivnosti kojima će djeca lakše ostvariti uspjeh. Neizravan utjecaj ima veliki značaj jer se odvija putem kvalitete roditeljstva na koju utječe financijska oskudica (Bilić, 2016.). Smanjeni obrazovni i kognitivni razvoj djece proizlazi iz činjenice da roditelji često imaju niži stupanj obrazovanja. Niži obrazovni status roditelja može ograničiti njihovu sposobnost da djeci pružaju intelektualnu poticajnu okolinu uključujući edukativne materijale i igračke te pristup programima ranog odgoja i obrazovanja te kulturno-rekreativnim sadržajima (Šućur i sur., 2015.). „U vremenu i kulturi kad se materijalne vrijednosti uzdižu na pijedestal i postaju cilj kojem mnogi teže, uspjeh u školi se percipira kao prvi korak koji pruža pojedincu veće šanse za ostvarenje tog cilja, kvalitetniji život i blagostanje.“ (Bilić, 2016.:92).

10.3. *Socio-emocionalne posljedice*

Socio-emocionalni razvoj jedan je najvažnijih područja razvoja djeteta te je jednako važan kao i pravilan fizički razvoj. Dijete uči kontrolirati svoje ponašanje, prepoznati i nositi se sa svojim i tuđim emocijama u socijalnom okviru. Socio-emocionalno učenje kreće od prvih dana djetetova života te se neprekidno nastavlja do odrasle dobi (Hewstone i Stroebe, 2011.). Djeca i mladi usvajaju vještine razumijevanja, empatije, stvaranja

kvalitetnih odnosa, donošenja pravilnih odluka u životu. Riječ je o vještinama koje su presudne u izgradnji ispunjujućeg života osobe jer utječu na mentalno zdravlje, uspjeh u obrazovanju te poslovnom i socijalnom životu (Vranjican i sur., 2019.). Siromaštvo značajno utječe na socijalni i emocionalni razvoj djece. Djeca koja žive u uvjetima siromaštva imaju povećanu razinu rizika od izražavanja poteškoća u emocionalnom funkcioniranju te iskazivanju ponašajnih problema. Kroz neposlušnost, impulzivnost i neslaganja s vršnjacima djeca izražavaju svoje frustracije na nepovoljne uvjete života koje im nosi siromaštvo. Djeca posebno ukazuju na to da siromaštvo negativno utječe na njihovo samopoštovanje, samopouzdanje, osobnu sigurnost te socijalne odnose (Šućur i sur., 2015.). Djeca koja žive u siromaštvu često se osjećaju drugačijima te se smatraju manje vrijednima u odnosu na svoje vršnjake. Osjećaju tugu i sram te ih je strah od isključenosti, stigmatizacije i nasilja. Također, pojavljuje se i osjećaj frustracije zbog nemogućnosti da pomognu svojim roditeljima te istovremeno ispune svoje želje i potrebe (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.). Na socio-emocionalni razvoj djeteta siromaštvo utječe kroz obiteljsku i socijalnu okolinu te kroz karakteristike roditelja. Siromaštvo često prisiljava obitelj na promjenu mjesta stanovanja i obiteljsku strukturu zbog čega djeca nemaju stalnu i stabilnu okolinu. Siromašnoj djeci pružena je roditeljska skrb slabije kvalitete, život u neadekvatnom kućanskom i vanjskom okruženju, lošije indikatore zdravstvenog stanja i fizičke sigurnosti te nedovoljno spoznaju uzročno-posljedične odnose. Također, „siromašna djeca češće odrastaju u dezorganiziranim zajednicama i područjima koncentriranog siromaštva te su rjeđe izložena pozitivnim socijalnim normama i modelima.“ (Šućur i sur., 2015.:10). Najvažniji segmenti socio-emocionalne dobrobiti koji sprječavaju pojavu posljedica su stabilna obitelj, podržavajuće roditeljstvo, snažne obiteljske vrijednosti, uključenost i toplina roditelja u ranom djetinjstvu. Prema Jovančević (2008.), „ siromaštvo, nezaposlenost i dezorganizirana zajednica zaokupljaju pozornost roditelja, podrivaju njihovu pažnju prema djetetu, troše njihovu fizičku i emocionalnu energiju, stavljaju na kušnju njihovo strpljenje, osjećaj kompetencije i kontrole nad vlastitom sudbinom.“ (Šućur i sur., 2015.:10).

10.4. *Ekonomске posljedice*

„Za one koji su živjeli u dugotrajnom siromaštvu kao djeca veća je vjerojatnost da će biti siromašna i kao odrasli ljudi.“

(Corcoran i Chaudry, 1997.; Hobcraft i Kiernan, 2001., prema Šućur i sur., 2015.: 10)

Sve posljedice siromaštva u djetinjstvu međudjelovanjem pojavljuju se u odrasloj dobi kroz razne načine te onemogućavaju osobi da izađe iz začaranog kruga siromaštva u kojem je odrasla. No, zašto odrastanje u uvjetima siromaštva uopće ima ekonomske posljedice u budućnosti? Djeca koja odrastaju u siromaštvu izložena su zdravstvenim problemima kao što su pothranjenost, anemija i mnoge druge bolesti koje utječu na kognitivni, emocionalni i drugi razvoj. Česta pojava zdravstvenih poteškoća siromašne djece rezultira čestim izostancima s nastave koji dugo traju zbog čega kasnije teže savladavaju nastavni sadržaj čime se i povećava šansa za ispadanje iz sustava školovanja. Osim zdravstvenih poteškoća do istih ishoda doći će i ukoliko se djeci ne omogući kognitivno obrazovno motivirajuća okolina (knjige koje omogućuju stjecanje znanja, edukativne igre koje potiču razmišljanje i drugi obrazovni materijali) (Šućur i sur., 2015.). Prekinuto školovanje ili završavanje škole manje kvalitete rezultirat će poteškoćama sa zapošljavanjem te slabijim financijskim mogućnostima u budućnosti. Osim toga, socio – emocionalne posljedice kao što su sporiji emocionalni i socijalni razvoj, neposlušnost, neslaganje, nedostatak samopouzdanja samo su neke od činjenica koje mogu predstavljati prepreku kod zapošljavanja ili održavanja zaposlenja. „U odnosu na djecu koja nisu živjela u siromaštvu, djeca iz obitelji čiji je dohodak u vrijeme ranog djetinjstva bio ispod linije siromaštva imaju dvije godine manje završenog obrazovanja, odrade 25% manje radnih sati, zarađuju 50% manje, više koriste programe socijalne pomoći, dvostruko češće izjavljuju da im je zdravstveno stanje loše ili im je razina psihološkog stresa viša, muškarci dvaput češće bivaju uhićeni, a tri puta češće završavaju u zatvoru, dok djevojke znatno češće završavaju na socijalnoj pomoći i imaju pet puta veću vjerojatnost da će roditi dijete izvan braka do 21.godine.“ (Šućur i sur., 2015.:10). Osobe koje žive u uvjetima siromaštva, zbog nedostataka financijskih sredstava nerijetko se oslanjaju na sustav

socijalne skrbi, što je posebno čest slučaj sa ženama. Njihov život u velikoj mjeri ovisi o socijalnoj pomoći, naknadi za nezaposlene te dječjem doplatku. Društvena izolacija koja se pojavljuje kod siromašnih te ograničava pristup potrebnim resursima također umanjuje mogućnosti zapošljavanja jer uzrokuje udaljavanje od informacija i potrebne podrške za zapošljavanje (Dragičević i Družić Ljubotina, 2022.).

11. Smanjenje siromaštva djece

Napori za ublažavanje i prevenciju dječjeg siromaštva te poboljšanje dječje dobrobiti, ključni su elementi mnogih međunarodnih dokumenata. Europska komisija u preporuci iz 2013. godine ističe da će buduća dobrobit Europe značajno ovisiti o uspjehu zemalja članica u prekidanju međugeneracijskog prijenosa siromaštva. Uspješna borba protiv dječjeg siromaštva zahtijeva sveobuhvatan pristup koji uključuje sustavne promjene u socijalnim politikama, poboljšanje pristupa obrazovanju i zdravstvenim uslugama, te stvaranje društvenih uvjeta koji omogućuju jednakost prilika za svu djecu (Šućur i sur., 2015.). Nakon što se pridružila Europskoj uniji, Hrvatska je posvetila određenu pažnju dječjem siromaštvu kroz svoje strateške dokumente, prateći trendove i događanja u EU-u. Prema Strategiji borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti, djeca i mladi spadaju u jednu od skupina koje imaju najveći rizik od siromaštva.

„Kvalitetno obrazovanje najbolje je sredstvo prevencije siromaštva i najefikasniji način bijega iz siromaštva.“ (Ministarstvo rada i socijalne skrbi Republike Hrvatske, 2001.:48).

Za ranjive skupine, rano obrazovanje i dostupnost socijalnih usluga smatraju se presudnim za sprječavanje siromaštva te smanjenje nejednakosti (Vlada RH, 2014.a). Obrazovanje je jedna od glavnih oznaka kojom se predviđa standard života te veza između blagostanja u djetinjstvu i odrasloj dobi ovisi o uspjesima u obrazovanju (Družić Ljubotina, 2022.). Obrazovanje i cjeloživotno učenje određeni su kao ključna područja za prevenciju siromaštva i socijalne isključenosti, a obzirom da obrazovanje, uključujući njegovu dostupnost, kvalitetu i razinu, značajno oblikuje životne šanse pojedinaca „ono

je pretpostavka razvoja gospodarstva i društva te time osnovni alat za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti.“ (Radna skupina za izradu i praćenje provedbe strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti, 2014.:3). Za sustav obrazovanja, naročito za osnovnu razinu, izuzetno bitnim i potrebnim smatra se razvoj modela univerzalnosti mjera i usluga, koji bi obuhvaćao sve školske usluge kao što su školski pribor, produženi boravak, školski prijevoz, izvannastavne aktivnosti a koje bi bile omogućene svakom djetetu neovisno o njihovom materijalnom statusu. Univerzalnost usluga smatra se korakom k ostvarivanju obrazovnog uspjeha što podrazumijeva i veću vjerojatnost prekida siromaštva (Družić Ljubotina, 2022.). Važno je u školskom sustavu stvoriti uvjete koji će siromašnoj djeci omogućiti usvajanje znanja, razvijanje socijalnih vještina te atmosferu prihvaćanja i uvažavanja u kojoj će se individualno iskustvo i dostojanstvo svakog djeteta poštivati (Kletečki Radović i Družić Ljubotina, 2023.).

Obzirom da je jedan od češćih i glavnih uzroka dječjeg siromaštva nezaposlenost roditelja, područje zapošljavanja i pristup zapošljavanju smatra se značajnim za smanjenje stope rizika od siromaštva (Ministarstvo rada i socijalne skrbi Republike Hrvatske, 2001.). Samohrani roditelji, najčešće žene, roditelji s manjem stupnjem obrazovanja, dugoročno nezaposleni roditelji su u većem riziku siromaštva. Potrebno je usmjeriti se na podršku roditeljima koji imaju interes za ulazak ili povratak na tržište rada te kombinacijom naknada osigurati pristojan životni standard (Stubbs i Šimunković, 2022.). Također, važno je razviti zasebne programe zapošljavanja samohranih roditelja unatoč tome što su već uključeni u neke mjere aktivne politike tržišta rada. Njihova sve veća zastupljenost i ranjivost zahtijevaju sveobuhvatan program mjera zapošljavanja koji će obuhvatiti veći broj roditelja te se fokusirati na najranjivije skupine samohranih roditelja. Osim toga, potrebno je posvetiti više pažnje provedbi mjera za uklanjanje spolne diskriminacije kod zapošljavanja obzirom da su većina samohranih roditelja žene (Šućur i sur., 2015.).

Porast broja nezaposlenih osoba samim time podrazumijeva i porast broja korisnika naknada u sustavu socijalne skrbi. Za smanjenje stope djece koja odrastaju u siromaštvu potrebno je osigurati lakši pristup socijalnim uslugama uz povećanje naknada za djecu i obitelj te omogućiti socijalne programe namijenjene djeci i roditeljima koji su u riziku od

siromaštva (Radna skupina za izradu i praćenje provedbe strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti, 2014.). Mnoge obitelji koje žive u uvjetima siromaštva žive i u lošim stambenim okolnostima što utječe na kvalitetu i druge aspekte života djece. Na taj način se povećava vjerojatnost nastavka siromaštva, a osiguravanje adekvatnih stambenih uvjeta i lokalne infrastrukture jedan je od koraka do prevencije dječjeg siromaštva (Radna skupina za izradu i praćenje provedbe strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti, 2014.). Senzibilizacija javnosti važna je jer mnogo ljudi nije svjesno razmjera i posljedica dječjeg siromaštva. Povećanjem svijesti potiče se suosjećanje i razumijevanje, a samim time i veće podrške za inicijative i politike koje se bave ovim problemom. To je moguće kroz više načina kao što je osvještavanje problema stručnjacima koji se bave zaštitom i skrbi o djeci (pedijatri, rehabilitatori, pedagozi.), poticanje stručnjaka u odgojno-obrazovnim ustanovama na razvoj i implementaciju posebnih programa podrške za siromašnu djecu, kroz medije koji „mogu biti snažni zagovaratelji prava i interesa ranjivih skupina djece“ i mnoge druge načine (Šućur i sur., 2015.). S druge strane, u omogućavanju kvalitetnijeg života, djeca smatraju da bi im „pomoglo da su ljudi bolji prema nama, da se ne gleda samo na siromaštvo, nego na nas same“, da ih se više prihvaća u njihovoj okolini posebice od vršnjaka te da imaju besplatan školski pribor i aktivnosti (Kletečki Radović i Družić Ljubotina, 2023.).

Vlada Republike Hrvatske je u prosincu 2021. godine izradila plan za smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti za sedmogodišnje razdoblje odnosno „Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje 2021. do 2027. godine.“ Planom država nastoji osigurati jednake mogućnosti i participaciju za sve građane te posebno zaštititi prava ranjivih skupina. U ovom dokumentu opisana su četiri cilja koji se nastoji smanjiti stopa siromaštva i poboljšati kvaliteta života a to su:

- Smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti ranjivih skupina
- Prevencija i smanjenje dječjeg siromaštva i socijalne isključenosti
- Povećanje visine obiteljskih i najnižih mirovina

- Unaprijediti životne prilike osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti

Za drugi cilj koji se odnosi na borbu protiv dječjeg siromaštva navedene su sljedeće mjere za njegovo provođenje: osigurati besplatan obrok siromašnoj djeci ili djeci u riziku od siromaštva, povećati dostupnost odgoja i obrazovanja marginaliziranim ranjivim skupinama, poboljšati integrirani pristup skrbi za djecu u riziku od siromaštva te osigurati im besplatne programe za socijalno uključivanje kako bi se omogućili pravilan odgoj i obrazovanje od najranije dobi a time i ublažili dječje siromaštvo (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021.).

12. Zaključak

Unatoč značajnim posljedicama, siromaštvo različito utječe na odrasle i djecu zbog različitih potreba tijekom razvoja. Provođenje djetinjstva u siromaštvu može imati dugotrajne ili trajne posljedice na sve aspekte života djece sada te kasnije u odrasloj dobi. Razumijevanje sustava koji utječu na život djeteta, od mikrosustava poput roditelja i škole do makrosustava kao što su gospodarstvo i politika, od velikog su značaja za sprječavanje dječjeg siromaštva. Model rizika i otpornosti prikazuje utjecaj zaštitnih čimbenika te na razvoj djeteta dok model ulaganja naglašava važnost ulaganja različitih resursa u dijete.

Uzroci dječjeg siromaštva su mnogobrojni i složeni no najčešće se odnose na obrazovanje roditelja, nezaposlenost te ekonomske poteškoće. Posljedice dječjeg siromaštva su duboko ukorijenjene te imaju dugotrajne učinke. Nedostatak financijskih sredstava utječe na zdravlje djeteta, kvalitetu obrazovanja, socio-emocionalni razvoj te na financijske mogućnosti u budućem životu djeteta.

Učinkovita borba protiv dječjeg siromaštva zahtijeva sveobuhvatan pristup koji se temelji na ekonomskim, socijalnim, obrazovnim te zdravstvenim strategijama. Potrebno je ulagati u područje politike zapošljavanja te zaštite od nezaposlenosti, omogućiti roditeljima bolji pristup tržištu rada te poticati cjeloživotno obrazovanja kako bi se uspješno pobjeglo iz

siromaštva. Osvještavanjem problema siromaštva oko nas te zajedničkim trudom možemo djeci omogućiti društvo u kojem će imati jednake prilike za uspjeh i napredovanje.

Popis tablica

Tablica 5.1. Ključni pokazatelji siromaštva od 2020. do 2023. godine u Republici Hrvatskoj, stranica 17

Tablica 9.1. Stopa rizika od siromaštva prema tipu kućanstva u 2023., stranica 31

Popis slika

Slika 3.1. Stopa materijalne i socijalne deprivacije prema stupnju obrazovanja, stranica 11

Slika 8.1. Bronfenbrennerov ekološki model razvoja djeteta, stranica 24

Slika 8.2. Model ulaganja, stranica, stranica 27

13. Literatura

1. Ajduković, M., Matančević, J. & Rimac, I. (2017). Siromaštvo djece iz perspektive stručnjaka: učinci i mogućnosti djelovanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (2), 277-308.
2. Ajduković, M. & Rimac, I. (2017). Dobrobit i siromaštvo djece u Hrvatskoj u doba krize. *Ljetopis socijalnog rada*, 24(2), 193-198.
3. Ajduković, M., Dobrotić, I. i Matančević, J. (2017). Mogućnosti unapređenja socijalne politike u smanjivanju siromaštva djece: perspektiva ključnih dionika. *Ljetopis socijalnog rada*, 24(2), 309-356.
4. Ajduković, M. i Radočaj, T. (2008). *Pravo djeteta na život u obitelji*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

5. Barbarić, Đ. (2021). Siromaštvo-mrlja na savjesti čovječanstva. *Prikaz okvira i mogućnosti suzbijanja u RH*. Split: Udruga MOST.
6. Bask, M., Haapakorva, P., Gissler, M., & Ristikari, T. (2020). Growing up in economic hardship: The relationship between childhood social assistance reciprocity and early adulthood obstacles. *International Journal Of Social Welfare*, 0, 1-10.
7. Bejaković, P. (2005). Siromaštvo. *Financijska teorija i praksa*, 29 (1), 135- 138.
8. Bejaković, P. (2001). Zoran Šućur: Siromaštvo: teorije, koncepti i pokazatelji. *Revija za socijalnu politiku*, (8)3, 341-345.
9. Bilić, V. (2016). Školski uspjeh djece i mladih koji odrastaju u siromaštvu i materijalno nepovoljnim uvjetima. *Nova prisutnost*, 14 (1), 91-106.
10. Brkljača, I. (2024). Što nam govore rezultati Ankete o dohotku stanovništva u 10 slika. *Ekonomski lab*. Posjećeno 15.08.2024. na mrežnoj stranici: <https://arhivanalitika.hr/blog/sto-nam-govore-rezultati-ankete-o-dohotku-stanovnistva-u-10-slika/>
11. Dragičević, T. i Družić Ljubotina, O. (2022). Siromaštvo djece-posljedice i zaštitni činitelji. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 56(108), 102-140.
12. Družić Ljubotina, O., Sabolić, T., & Kletečki Radović, M. (2017). Život obitelji s djecom u uvjetima siromaštva iz perspektive roditelja. *Ljetopis socijalnog rada*, 24(2), 243-276.
13. Družić Ljubotina, O. i Kletečki Radović, M. (2011). Siromaštvo i socijalni rad: Koliko je siromaštvo doista tema socijalnog rada? *Ljetopis socijalnog rada*, 18(1), 5-29.
14. Družić Ljubotina, O. (2022). Imaju li djeca koja žive u uvjetima siromaštva jednak pristup obrazovanju? *Ljetopis socijalnog rada*, 9(2), 173-191.
15. Družić Ljubotina, O. (2012). Beskućništvo: Pogled iz različitih perspektiva. Zagreb : Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom.
16. Državni zavod za statistiku (2024). Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2023. Posjećeno 18.05.2024. na mrežnoj stranici Državnog zavoda

za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/media/iaiczno2/zudp-2024-1-1-pokazatelji-siroma%C5%A1tva-i-socijalne-isklju%C4%8Denosti-u-2023.pdf>

17. EAPN- European anti-poverty network. Poverty Watch Report 2021. Posjećeno na 13.08.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2022/06/eapn-POVERTY-WATCH-REPORT-FINAL-6-5423.pdf>
18. Eurostat (2024). Children at risk of poverty or social exclusion. Posjećeno 25.07.2024. na mrežnoj stranici Eurostata: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240719-1>
19. Hewstone, M. i Stroebe, W. (2011). Socijalna psihologija. Zagreb: Naklada Slap.
20. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. *Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024.* Posjećeno 12.8.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/siromastvo>
21. Kletečki Radović, M., Vejmelka L. i Družić Ljubotina, O.(2017). Učinak siromaštva na dobrobit i kvalitetu života obitelji iz perspektive djece. *Ljetopis socijalnog rada, 24(2)*, 199-242.
22. Kletečki Radović, M. i Družić Ljubotina, O. (2023). Studija slučaja o participaciji djece koja žive u uvjetima siromaštva. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
23. Lütticke, M. i Bojić, S. (2014). Razlozi siromaštva djece u bogatim zemljama. Posjećeno 28.06.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.dw.com/hr/razlozi-siroma%C5%A1tva-djece-u-bogatim-zemljama/a-18024067>
24. Malenica, Z. (2011). Siromaštvo u Hrvatskoj (1990-2010). *Politička misao: časopis za politologiju, 48(3)*, 65-81.
25. Ministarstvo rada i socijalne skrbi Republike Hrvatske (2001). Program borbe protiv siromaštva i isključenosti u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku, 8(2)*, 184-193.
26. Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027.godine (2021). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.
27. *Program borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti.* (2002). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo rada i socijalne skrbi Republike Hrvatske.

- Posjećeno 28.06.2024. na mrežnoj stranici:
<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/5.%20-%204.pdf>
28. Puljiz, V., Bežovan, G., Šućur, Z. i Zrinščak, S. (2005). *Socijalna politika- Povijest Sustavi Pojmovnik*. Zagreb : Pravni fakultet.
 29. Rubil, I., Stubbs, P. i Zrinščak, S. (2018). Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj: kvantitativno-kvalitativna studija. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 26(2), 59-116.
 30. *Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj 2014.-2020.* (2014). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Radna skupina za izradu i praćenje borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti.
 31. Stubbs, P. i Šimunković, G. (2022). *Izazov siromaštva i socijalne isključenosti djece na području Rijeke i Gospića: analize i preporuke*. Rijeka; Zagreb: Centar za kulturu dijaloga (CeKaDe); Ekonomski institut Zagreb.
 32. Stubbs, P., Ledić, M., Rubil, I. i Zrinščak, S. (2017). *Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj*. Zagreb: EFZG i Zaklada Adris.
 33. Šućur, Z. (2006). Siromaštvo, višedimenzionalna deprivacija i socijalna isključenost u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 38 (3-4), 131- 147.
 34. Šućur, Z. (2001). *Siromaštvo: Teorije, koncepti i pokazatelji*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
 35. Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O. & Babić, Z. (2015). *Siromaštvo i dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: UNICEF.
 36. Šućur, Z. (2014). Stari i novi siromasi u hrvatskom društvu: empirijski uvid. *Bogoslovska smotra*, 84(3), 577-610.
 37. Šućur, Z. (2021). *Isključenost i koncepti socijalnog uključivanja* (PowerPoint prezentacija). Posjećeno 12.06.2024. na mrežnoj stranici:
<https://www.slideserve.com/gizi/isklju-enost-i-koncepti-socijalnog-uklju-ivanja>
 38. Šućur, Z. (2006). Objektivno i subjektivno siromaštvo u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 13(3-4), 237-255.

39. UNICEF (2021). Konvencija o pravima djeteta. Posjećeno na 30.08.2024. na stranici: https://www.unicef.org/croatia/sites/unicef.org.croatia/files/2019-11/CRC%20letak_11-19_web_FIN_1.pdf
40. Visković, I. (2018). Odgojno-obrazovni aspekti ekonomske funkcije obitelj. *Napredak*, 159 (3), 269-290.
41. Vranješ, I. (2024). Obitelj i socijalna država: 70 do 80 tisuća djece živi u perzistentnom siromaštvu. Posjećeno 27.06.2024. na stranici: www.solidarna.hr
42. Vranjican, D., Prijatelj, K. i Kuculo, I. (2019). Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 16(3-4), 319-338.
43. What is poverty, Economic and Social Inclusion Corporation. Posjećeno 05.08.2024. na mrežnoj stranici: https://www2.gnb.ca/content/gnb/en/departments/esic/overview/content/what_is_poverty.html
44. Tomić, V. (2007). Siromaštvo i socijalna isključenost – osnovne definicije i indikatori. *Sociološka luča*, 1(2), 149-166.